

JOHN
TE LONO TAUKAREKA
I NAA TARATARA JOHN
TE HAKATAAKOTO
TE LAUPEPA NEI

Te Lono Taukareka i naa taratara John e taratara maa Jesus ko te Taratara TeAtua e takoto no takoto hakaoti, teelaa “ni huri mai no tipu ake ma se tama ka noho iloto taatou.” (1.14) E mee pee ko naa taratara iho te laupepa nei raa, te Lono Taukareka nei ni sissii ki illoa naa tama e tokatoka i te laupepa nei maa Jesus maaoni ko te Mesaea, te Tama TeAtua. Teenaa naa tama naa ma ki illoa maa laatou ma ki ora iloto naa mahi tana Inoa. (20.31).

Imuri naa taratara kaamata teelaa e hakailoa mai maa te Taratara TeAtua e takoto no takoto hakaoti ko Jesus raa, te Lono Taukareka nei e taratara i te kau mahi TeAtua teelaa ni hakassuratia Jesus. Teenaa ki huri ake maa Jesus ko te Tama TeAtua teelaa ma ki hakasao naa tama te maarama nei. Ki oti raa ku hakatuu naa taratara i te hakataakoto naa mahi TeAtua teelaa ni hakasuratia Jesus. Teenei ko naa taratara iloto te laupepa nei teelaa e hakatuu i naa hakannoo aaraa tama no tautari ki Jesus, aa i naa see fiffai aaraa tama maa laatou e hakannoo iaa Ia. Naa sapta 13-17 e hakatuu hakaraaaoi iloo i te meemee hakapaa Jesus ma ana disaipol raa i te poo Jesus ni tauhia, aa i naa taratara hakaoti Jesus ni kauake

ki ana disaipol ki mau naa manava laatou, i tana laasuru hakaoti ma laatou. Te hakaoti te laupepa nei e taratara i te tauhia ana Jesus no toa ki te koti, i tana tuukia ana ki te kros, i tana masike ana i te mate, aa i tana hakasura ana ki ana disaipol.

Te taratara i te ffine hai aavana ni laavea e moe ma telaa tanata raa (7.53–8.11) e hakamaatinoria, i te aa e tammaki naa laupepa imua teelaa e takoto te Lono Taukareka nei, e tiiake laatou te taratara naa, aa aaraa laupepa iaa e hakatuuria laatou.

John e llasi ana taratara i te ora e ora hakaoti iloto Christ, teelaa e kaamata i te saaita nei aa e kauake ki naa tama e illoa maa Jesus ko te ara, te hakamaaoni, aa te ora. Te mee e hakasoro mmata i te pas John raa, teenaa ko i-ana hakatuu ki naa mee vare te henua e illoa, ki huri ake te hakataakoto maaoni ana taratara e kauake ki laatou. Teenaa ko naa mee pee ko te vai, te haraoa, te lamu, te tama e roorosi naa sipsip raa aa ma naa sipsip, aa te laakau ‘grape’ aa ma naa hua.

Naa takkoto naa taratara iloto te laupepa nei

Naa taratara kaamata 1.1–18

John te Baptis aa ma naa disaipol mua Jesus 1.19–51

Naa heuna Jesus iloto te henua 2.1–12.50

Naa aso hakaoti Jesus iloto Jerusalem aa i naa kina e tauppiri ki Jerusalem 13.1–19.42

Te saaita TeAriki ni masike i te mate aa i ana saaita ni hakasura ki ana disaipol 20.1–31

Naa taratara hakaoti: TeAriki e hakasura hoki i Galilee 21.1–25

Jesus te Taratara te Ora

¹ Imua te mahaa mai ana naa mee hakkaatoa raa, te Taratara raa ku oti te takoto. Ttaratara naa ni noho ma TeAtua. Ttaratara naa ko TeAtua koi. ² A Ia ni noho ma TeAtua imua te mahaa mai ana te lani ma te maarama nei. ³ See hai mee te maarama nei ni ssura soko laatou. Naa mee hakkaatoa ni penaa iloto naa mahi te Taratara naa. ⁴ A Ia naa ko te tahito te ora, teenaa ko te ora e hakamaasina naa tama te maarama nei. ⁵ Naa kina ni takkoto poouri raa ni maasina hakkaatoa. Te maasina naa ni see lavaa te uuhia te poouri.

⁶ TeAtua ni heunatia mai a Ia te tanata e ttapa ma ko John.☆ ⁷ John ni hakasura iho no tarataraina naa tiputipu te maasina nei ki llono naa tama te maarama nei, aa laatou ku hakannoo. ⁸ Tana tino sei ko te maasina naa, a ia ni heunatia mai ki au no hakailotia te maasina naa ki naa tama te maarama nei. ⁹ Te maasina naa ma ki hakasura mai ki te maarama nei no hakamaasina naa kanohenua hakkaatoa.

¹⁰ TeAtua ni pena naa mee te maarama nei iloto naa mahi te Taratara naa. Niaaina maa Ia ni noho i te maarama nei, naa tama te maarama nei ni see illoa iaa Ia. ¹¹ A Ia ni hakasura iho ki naa tama tana tino henua. Tevana iaa a Ia ni see ilotia naa tama naa. ¹² E mee naa uruai tama ni illoa atu kaaa Ia no illoa maaoni maa Ia ko te Tama TeAtua, teenaa ki kauake Ia te taukareka raa ki naa tama naa, ki nnoho laatou ma ni tama TeAtua. ¹³ Naa tama naa ni see hai tamaina TeAtua ma ni tama e mee naa maatua

☆ 1.6 Mt 3.1; Mk 1.4; Lk 3.1-2

laatou i te maarama nei; TeAtua tana tino ko laatou Tamana.

¹⁴ Ttaratara raa ni huri mai no tipu ma se tama ka noho iloto taatou. A Ia e taka ma te laaoi, aa a Ia e taratara koi ki te taratara maaoni. Taatou ni kkite hakkaatoa i naa takkoto ana mahi, teenaa ko naa mahi te Tama tokotasi TeAtua ni heunatia mai tana Tamana i te lani.

¹⁵ John ni taratara i naa tiputipu ttama naa. A ia ni tanitani varo peelaa, "Teenei taku tama maraa e taratara atu ki kootou. Nau ni vanaatu maa Ia ma ki hakasura iho imuri, tevana iaa a Ia e takoto hakamaatua are iaa nau. Taku saaita seki haanauria taku tinna raa, tama nei kunaa noho mai are."

¹⁶ A Ia ni kaumai te lopo mee taukalleka ki taatou. Teenaa ko naa tiputipu tana manava kaimaarie ma tana manava laaoi. ¹⁷ TeAtua ni kauake naa Loo raa ki Moses ki kaumai ki taatou. Te laaoi ma te hakamaaoni raa iaa ni kauake TeAtua ki Jesus Christ ki kaumai ki taatou. ¹⁸ See hai tama ku oti te kite i TeAtua. Teenaa ko te Tama koi tokotasi TeAtua, e noho ma tana Tamana; a Ia naa e huri mai ki taatou naa tiputipu TeAtua.

John, te Baptis e hakaeta naa tiputipu Jesus Christ

(Mt 3.1-12; Mk 1.1-8; Lk 3.1-18)

¹⁹ Naa hakamau naa Jew e nnoho i Jerusalem raa ni heuna ake naa maatua te lotu aa ma naa tama haka Levi ki vasiria John maa ia ko ai.

²⁰ John ni see hiihai maa ia e huuina a ia te hakamaaoni. Teenaa ki mee ake ia ki laatou, "Nau seai ko te Mesaea"

21 Teenaa ki vasiri ake naa tama naa, “Ki mee koe seai ko te Mesaea, koe ko Elijah koi?”[☆]

John ki mee ake, “Seai. Nau seai ko Elijah.”

Naa tama naa ki vasiri hoki, “Koe ko te Pure TeAtua?”

John ki mee ake, “Seai.”

22 Laatou ki mee ake, “Taratara mai ki illoa maatou maa koe ko ai, ki ahe maatou no taratara ake ki naa hakamau maatou. Peehea oo taratara e kaumai ki maatou?”

23 John ki huri ake no kauake naa taratara Isaiah,[☆] te pure TeAtua, ni mee imua, “Nau nei ko te tama e tanitani varo mai iloto mouku peela, ‘Hakatonu te ara TeAriki ki maarama.’ ”

24 Teenaa ki vasiri ake naa tama ni heunatia ake naa Faarisi, 25 “Ki mee koe seai ko te Mesaea aa ko Elijah ma te Pure TeAtua, ai koe e hakaukau tapu ai naa tama?”

26 John ki mee ake, “Nau e hakaukau tapu te henua ki te vai, tevana iaa e mee te tama see ilotia kootou, e tuu iloto taatou nei; 27 A Ia naa ko te tama ma ki hakasura mai imuri aaku. Nau taku tino see tau te vvete naa uka ana taka e hakao.”

28 Laatou e hai naa taratara laatou nei i te henua e ttapa ma ko Bethany. Te henua naa e tuu hakaanake te riva e ttapa ma ko Jordan. Teenaa ko te kina John ni hakaukau tapu naa tama.

Jesus, te Sukua Sipsip TeAtua

29 Ssoa te aso raa, John ni ttoka i naa sare ake Jesus kiaa ia. Teenaa ki mee ake ia peela, “Kootou mmata ki kkite kootou te Sukua Sipsip

[☆] 1.21 Deut 18.15,18; Mal 4.5 [☆] 1.23 Is 40.3 (LXX)

TeAtua, Ttama e uii naa haisara naa tama te maarama nei! ³⁰ Teenei taku tama ni taratara atu maa ni noho mai imua taku haanau mai ana. A Ia e takoto i aruna iaa nau. ³¹ Nau taku tino ni see iloa i ana tiputipu. Nau e hakaukau tapu te henua ki hakailoa mai TeAtua te tanata naa ki te kanohenua Israel.”

³² Teenaa ki mee ake John ki naa tama naa, “Nau e kite i naa llee mai TeAitu TeAtua i te lani ma se rupe no takoto i te haitino Jesus. ³³ Teenei ni iloa ai nau maa Ia ko te tama maaoni TeAtua. Te tama ni kaumai naa heuna nei ma ki hakaukau tapu nau ki te vai raa, ni taratara mai peenei, ‘Too tama ma ki kite i naa llee mai TeAitu TeAtua ma se rupe no takoto iaa ia raa, teenaa ko te tama ma ki hakaukau tapu ki TeAitu Tapu.’ ³⁴ Nau ni kite katoo i naa mee nei. Teenei e taratara ai nau ki llono kootou maa Jesus raa ko te Tama maaoni TeAtua.”

Naa disaipol mua Jesus Christ

³⁵ I te ssoa te aso raa, John ni tuu ma ana disaipol e lua ³⁶ no kite i naa laka Jesus. Tana saaita ni kite i Jesus raa, a ia ni huri no mee ake ki laaua, “Koorua mmata! Teelaa te Sukua Sipsip TeAtua.”

³⁷ Takarua naa ni llono koi naa taratara nei raa, tautari atu iloo laaua vaamuri Jesus. ³⁸ Teenaa ki huri atu Jesus no vasiri ki laaua, i tana saaita ni kite i laaua, “Koorua e ssee i ai?”

Takarua raa ki mee ake, “Rabai, koe e noho i hea?” (‘Rabai,’ teenaa ko te taratara e mee maa “Te tama e akonaki naa tama”.)

³⁹ Jesus ki mee ake, “Koorua oomai ki hakaari atu nau.” (Saaita raa, te laa raa ku taupiri ki suru.) Teenaa ki oo laatou no kkite i te kina Jesus e noho. Laaua ni nnoho iloo no poonia i te kina naa.

⁴⁰ Ttama tokotasi i te takarua naa ko Andrew, te taina Simon Peter. ⁴¹ A ia ni lave i Simon Peter, tana taina, no mee ake, “Maatou ku oti te laavea maatou te Mesaea.” (Mesaea raa ko te taratara e mee maa, ‘Christ.’) ⁴² Teenaa ki hakattaki ake a ia tana taina raa ki Jesus.

Jesus ni ttoka atu kiaa ia no mee ake, “Nau e iloa maa too inoa ko Simon, te tama John. Koe ku taapaa a nau ki Sipas.” (Te laa inoa Sipas ko Peter, te taratara e mee maa ‘te hatu’.)

Philip ma Nathaniel

⁴³ I te ssoa te aso raa Jesus ni maanatu ma ki hano Ia ki Galilee. A Ia ni lave i Philip no mee ake, “Kau no tautari kiaa nau.” ⁴⁴ (Philip se tama i Bethsaida, te henua e nnoho ai Andrew ma Peter.) ⁴⁵ Philip ni lave i Nathaniel no mee ake, “Maatou ku oti te laavea maatou te tama ni tarataraina Moses i ana taratara ni sissii iloto te laupepa naa Loo. Teenaa ko ia naa hoki ni tarataraina naa pure TeAtua imua. Tana inoa ko Jesus, te tama Joseph, te tama haka Nazareth.”

⁴⁶ Teenaa ki vasiri ake Nathaniel, “Se aa e taukareka e lavaa te sura mai i te tamaa henua maa ko Nazareth?”

Philip ki mee ake, “Kau ki kite koe.”

⁴⁷ Saaita Jesus ni kite i Nathaniel e hanake kiaa ia raa, a ia ki mee tana taratara peela, “Teenei se tama maaoni i te manava Israel.

Ttama nei see hai vana hakallika e huu iloto tana manava.”

⁴⁸ Teenaa ki vasiri ake Nathaniel, “Koe ni iloa peehea iaa nau?”

Jesus ki mee ake, “Saaita Philip seki lave iaa koe raa, nau kunaa kite iloo iaa koe e noho i laro te maru te laakau te ‘fig’.”

⁴⁹ Teenaa ki mee ake Nathaniel, “Rabai, koe naa ko te Tama TeAtua. Koe naa ko te Tuku Israel.”

⁵⁰ Jesus ki mee ake, “Koe naa ku iloa maa nau ko te Tama TeAtua iaa nau ni vanaatu maa nau e kite iaa koe e noho i laro te maru te laakau te ‘fig’? Koe ma ki oti ku kite i naa vana e llasi are i naa mee nei.” ⁵¹ Teenaa ki mee ake Ia ki laatou, “Nau e taratara atu maaoni. Kootou ma ki kkite i naa tallaki mai naa tootoka te lani ka hakasepu mai naa ensol TeAtua no sassare mai ki Ttama te Henua.”✠

2

Te kaikai te aavvana i Kana

¹ Naa aso e lua ku oti te llaka, i te ttoru naa aso raa, naa tama te matakaaina i Kana iloto Galilee raa e mee te kaikai te takarua e aavvana. Te tinna Jesus raa e noho i te kina naa. ² Jesus ma ana disaipol raa hoki ni arumia ki oo ake ki te kaikai naa. ³ Saaita naa wain raa ni oti, te tinna Jesus raa ki mee ake ki Jesus, “Naa wain naa tama naa ku oti.”

⁴ Teenaa ki mee ake Jesus, “Te ffine nei, koe see taratara mai ma se aa nau ki mee. Taku sao ki hakaari aku mahi raa seki tae mai.”

✠ 1.51 Gen 28.12

5 Te tinna Jesus raa ki mee ake ki naa tama e mee naa heuna te hare, "Kootou haia naa vana tama nei e mee atu ki kootou."

6 I loto te hare naa e takkoto ana huaarani e utuutu vai e ono ellasi. I naa vana ellasi naa Jew raa, laatou maraa e huihui naa rima laatou ki naa vai e takkoto i naa huaarani naa. Te huaarani tokotasi e tau te utu naa kalon e matarua no tae ki te matatoru.

7 Teenaa ki mee ake Jesus ki naa tama e mee naa heuna te hare, "Utuhia naa huaarani naa ki naa vaiua." Naa tama naa ni massike no utu naa huaarani naa no ppii.

8 Jesus ki mee ake hoki, "Kootou asu mai ni vai i naa huaarani naa no kauake ki te tama e mee tana kaikai nei ki unu." Teenaa ki too naa tama naa naa vai raa no kauake ki te tama e mee tana kaikai. 9 Te vai naa ku oti te huri no mee ma se wain. Ttama naa ni see iloa maa tana wain e unu raa ni too ake naa tama naa i hea (tevana iaa, ana poe raa ku oti te illoa i te vana Jesus ni mee). Teenaa ki kannaatia ake a ia te tanata e aavana raa no mee ake, 10 "Taatou hakkaatoa maraa e taki naa wain taukalleka raa i te kaamata. Ki oti are naa wain see taukalleka raa ku toomai, i te saaita naa tama raa ku vvare hakkaatoa. A koe iaa ni tiiake naa wain taukalleka raa ki te saaita nei!"

11 Teenei ko te saaita mua Jesus ni hakasura naa mahi TeAtua. A ia ni hakasura naa vana nei i Kana, iloto Galilee. Teenaa ko tana kina ni hakassaa ana mahi no illoa ana disaipol maa Ia ko te Tama TeAtua.

12 Kimuri raa, Jesus ma tana tinna, ana taaina ma ana disaipol raa ni oo ki Capernaum

no nnoho naa aso laatou i te kina naa.✠

Jesus e hano ki lotu te Hare Tapu

(Mt 21.12-13; Mk 11.15-17; Lk 19.45-46)

13 Te mee raa ku taupiri ki te aso te Kaikai te Pasova, teenaa ki hano Jesus ki Jerusalem.✠

14 Tana saaita ni uru ki lotu te Hare Tapu raa, a Ia ni kite naa tama e nnoho ma naa purumakau, naa sipsip, aa ma naa rupe. Naa tama naa e nnoho ma naa manu raa ki oo ake ni tama no tautauia. Aaraa tama hoki e nnoho ka hakahitihiti naa mane laatou.

15 Teenaa ki ffiri a Ia tana tari no iisea a Ia naa manu raa hakkaatoa ki haho te Hare Tapu. Naa sipsip ma naa purumakau raa hakkaatoa ni iisea a Ia ki haho. Naa teevoa naa tama hakahitihiti naa mane raa ni hurisia a Ia no masseu huri naa mane naa tama naa.

16 Ki oti raa, huri atu iloo Ia ki naa tama e nnoho ma naa rupe laatou raa no mee ake, "Too naa mee naa ki haho! Kootou see haia kootou te hare taku Tamana nei ma se maket!" 17 Naa disaipol raa ni mannatu ki naa taratara e takkoto iloto te Laupepa Tapu e mee maa, "Te llee taku manava i too hare, TeAtua, e ura ma se ahi iloto taku manava."✠

18 Teenaa ki mee ake naa hakamau naa Jew, "Ni mahi peehea TeAtua a koe e lavaa te ppena ki illoa maatou maa koe etau te sosorina peenei?"

19 Jesus ki mee ake, "Seua te Hare Tapu nei, aa iloto naa aso e toru nau ma ki hakamasike hoki te hare nei."✠

✠ 2.12 Mt 4.13 ✠ 2.13 Ex 12.1-27 ✠ 2.17 Ps 69.9 ✠ 2.19 Mt 26.61; 27.40; Mk 14.58; 15.29

20 Teenaa ki mee ake laatou, “Koe e vana maa te Hare Tapu nei e lavaa peehea koe te hakatuu iloto naa aso e toru? Te Hare Tapu nei ni hakatuuria i loto iloo naa setau e matahaa maa ono!”

21 Tevana iaa te hare tapu Jesus e taratara raa, teenaa ko tana haitino. 22 Saaita Jesus ni masike i te mate raa, ana disaipol raa ni hakamaarona i tana taratara nei. Teenaa ki illoa ai laatou maa e maaoni i naa taratara te Laupepa Tapu ma naa taratara Jesus ni kauake ki laatou.

Jesus e iloa i naa tiputipu naa tama hakkaatoa

23 Saaita Jesus ni noho i Jerusalem i te ssao te Kaikai te Pasova raa, turaa tama ni kkite i naa mahi TeAtua ni hakassuratia a Ia, teenaa ki illoa ai laatou maa Jesus ko te Tama TeAtua.

24 Tevana iaa te manava Jesus ni see mau i naa tama naa, iaa Ia e iloa i naa tiputtipu laatou.

25 Niaaina maa see hai tama e taratara ake ki Jesus i naa tiputipu naa tama naa, a Ia kunaa iloa are i naa takkoto naa manava laatou.

3

Jesus ma Nikodimus

1 Teelaa se Faarisi, tana inoa ko Nikodimus, a ia se tama hakamaatua naa Jew. 2 A ia ni hanake ki Jesus i te poo tokotasi no taratara ake ki Jesus, “Rabai, maatou e illoa maa koe se tisa ni heunatia mai TeAtua. See hai tama e lavaa te mee naa mahi TeAtua pee ko oo vana e mee naa, ki mee maa naa mahi TeAtua see takkoto iaa ia.”

³ Jesus ki mee ake, “Nau e taratara atu maaoni maa see hai tama e lavaa te kite te Nohorana TeAtua ki mee a ia see haanau mai hoki.”

⁴ Teenaa ki vasiri ake Nikodimus, “Peehea naa haanau mai hoki te tama ku matua? Peehea ana ahe hoki kiloto te manava tana tinna raa ki haanauria mai a ia hoki?”

⁵ Jesus ki mee ake, “Nau e taratara atu maaoni. See hai tama e lavaa te uru kiloto te Nohorana TeAtua ki mee a ia see haanau mai i te vai ma TeAitu TeAtua. ⁶ Te tama e haanauria te tama raa e taka ma te ora te tama te maarama nei. Te tama e haanau mai iloto te aitu raa e taka ma te ora TeAitu Tapu. ⁷ Koe see oho i aa nau e vanaatu kiaa koe, ‘Kootou hakkaatoa ki ahe no hannau mai hoki.’ ⁸ Te matani raa e oko koi ki tana aauna e hiihai. Koe elono koi i naa oko te matani, tevana iaa koe see iloa i te kina te matani naa e oko mai. Koe hoki see iloa maa te matani naa e oko ki hea. Te mee naa e mee koi pee ko te tama e haanau mai i TeAitu TeAtua.”

⁹ Teenaa ki mee ake Nikodimus, “Peehea naa mee te mee naa?”

¹⁰ Jesus ki mee ake, “Koe see iloa peehea te mee nei ma koe se tama e akonaki naa tama Israel? ¹¹ Nau e taratara atu maaoni. Maatou e taratara i naa vana maatou e illoa ma naa vana maatou e kkite, tevana iaa see hai tama i kootou e hiihai maa ia e hakannoo ki naa taratara maatou nei. ¹² Nau ni taratara naa taratara te maarama nei, tevana iaa kootou ni see hakannoo ki aku taratara. Kootou ma ki hakannoo peehea kiaa nau ki mee nau e taratara atu naa mee te lani? ¹³ See hai tama ku oti te tae ki te lani, teenaa ko te Tama te Henua koi, te tama ni au i te lani.”

14 Moses ni ssau te kata raa ki aruna iloto mouku. Peelaa hoki, te Tama te Henua raa ma ki saaua ki aruna. ✧ 15 Naa tama e illoa maa Ia ko te Tama TeAtua raa ma ki too te ora e takoto see lavaa te oti. 16 TeAtua e aroha i naa tama hakkaatoa i te maarama nei, teenaa ki heuna mai tana Tama raa ki te maarama nei. Ki mee se tama peehea e illoa maa Ia ko te Tama TeAtua raa, ttama naa ma ki see lavaa te mate. Aia ma ki too te ora e takoto see lavaa te oti. 17 TeAtua ni see heuna mai tana Tama naa ma ki au no hakatonutonu te henua. Seai. Tana tama naa ni kkave mai ki au no hakaora naa tama te maarama nei.

18 TeAtua see hakatonutonu naa tama e hakannoo ki tana Tama, tevana iaa a Ia kunaa hakatonutonu are naa tama see hakannoo ki tana Tama, i te aa, i laatou ni see hakannoo ki tana Tama tokotasi naa.

19 Te ara te hakatonutonu raa e mee peenei: te maasina raa ku oti te tae mai ki te maarama nei, tevana iaa te henua e fiffai are i te pouuri. Laatou see fiffai te maasina naa i naa sosorina laatou see ttonu. 20 Naa tama hakkaatoa e sosorina hakallika raa see fiffai ki te maasina. Laatou see hakassura iho ki te maasina i laatou see fiffai maa naa sosorina see ttonu laatou raa e hakassaaina. 21 Teenaa are ko naa tama e ppena naa mee maaoni raa e hakassura mai ki te maasina, ki ilotia laatou maa laatou e ppena naa mee hakkaatoa iloto naa mahi TeAtua.

Jesus ma John

22 Kimuri raa, Jesus ni masike no hano ma ana disaipol raa ki te matakaaina Judea

✧ 3.14 Num 21.9

no nnoho laatou ka hakaukau tapu naa tama. ²³ John hoki e hakaukau tapu naa tama i Einon, see mmao i Salim. Te kina naa e takkoto ana vai tammaki. Te henua ni oo atu peenaa kiaa Ia ki hakaukau tapuria laatou. ²⁴ (Teenaa ko te saaita John seki ponotia are ki loto te hare karapusi.)[☆]

²⁵ E mee naa disaipol John e hakatauttou ma te Jew tokotasi i te iloo naa Jew i naa tiputipu te hakaukau. ²⁶ Teenaa ki oo laatou no mee ake ki John, “Rabai, koe e hakamaarona i te tanata nitaka ma koe itelaa vasi Jordan, ttama ni tarataraina a koe? Ttama naa e hakaukau tapu naa tama i te saaita nei. Te henua e tari atu hakkaatoa kiaa ia!”

²⁷ Teenaa ki mee ake John, “Te tama e taka koi ma naa mahi TeAtua e kauake. ²⁸ Kootou nillono iaa nau ni taratara peelaa, ‘Nau nei seai ko te Mesaea, tevana iaa nau ni heunatia ki au nau imua ttama naa.’[☆] ²⁹ Saaita te taupeara ma te taupu e haka aavana tia raa, te taupu raa ma ki mee ma se aavana te taupeara naa. Te ssoa te taupeara raa ma ki hiahia i tana saaita ma ki lono i te reo te taupeara naa. Taku hiahia e kaatoa hoki peenaa. ³⁰ Ttama naa ma ki noho hakamaatua, a nau iaa ma ki noho ma se tamavare koi.”

Jesus, Ttama te lani

³¹ Ttama e au i te lani raa e noho hakamaatua i naa tama hakkaatoa. Ttama e au i te maarama nei iaa, teenaa se tama te maarama nei. A ia e taratara i naa vana

[☆] **3.24** Mt 14.3; Mk 6.17; Lk 3.19-20 [☆] **3.28** Jn 1.20

te maarama nei, tevana iaa Ttama te lani raa e noho hakamaatua i naa mee hakkaatoa. ³² Ttama naa e taratara i ana mee ni llono ka kkite ki ana karamata, tevana iaa see hai tama e hakannoo ki ana taratara. ³³ Teenaa naa tama e hakannoo ki ana taratara raa e huri ake peelaa maa TeAtua raa ko te hakamaaoni. ³⁴ Ttama ni heunatia mai TeAtua raa e taratara mai naa taratara TeAtua, i te aa, naa mahi hakkaatoa TeAitu raa e kauake TeAtua kiaa Ia. ³⁵ Te Tamana raa e llee tana manava i tana Tama, teenaa ni kauake naa mee hakkaatoa kiaa Ia ki roorosi. ³⁶ Naa tama e hakannoo ki te Tama TeAtua raa ma ki too te ora e ora hakaoti, tevana iaa te tama see hakannoo ki TeAtua raa ma ki see ora. A ia ma ki takoto i laro naa haeo TeAtua.

4

Jesus ma te ffine haka Samaria

¹ Naa Faarisi raa ni llono maa e tammaki naa tama ku tautari ki Jesus, aa te kooina naa disaipol Jesus e hakaukau tapu raa ku tammaki are i naa disaipol John.

² (Maaoni iaa, Jesus tana tino see hai tama ni hakaukau tapu. Ana disaipol raa koi e hakaukau tapu naa tama.) ³ Teenaa saaita Jesus ni lono i naa taratara naa, masike iloo Ia i Judea no hano ki Galilee. ⁴ Te ara Jesus ma ki sare raa e moe vaaroto Samaria.

⁵ A Ia ni hano no tae ki te matakaaina iloto Samaria e ttapa ma ko Sikar. Te kerekere Jacob ni kauake ki tana tama, Joseph, see mmao

✧ 3.35 Mt 11.27; Lk 10.22

i te matakaaina naa. ☆ ⁶ Teenaa ko te kina e takoto te vai Jacob ni kerī i te kerekere. Jesus ni naenae i tana kina ni sare mai raa e mmao, teenaa ki noho Ia i te vasi te vai naa no hakamarooroo. A Ia ni tae atu i te laaraatea*.

⁷ E mee te ffine haka Samaria ni hanake ki te vai raa no asu vai. Teenaa ki mee ake Jesus kiaa ia, “Aasua mai se vai maaku ki unu.” ⁸ (Ana disaipol raa ku oti te oo ki loto te henua naa no taavi kaikai.)

⁹ Te ffine raa ki mee ake, “Koe se Jew, a nau iaa se tama haka Samaria. Peehea oo kainnoo mai kiaa nau ki kauatu se vai ki unu koe?” (Naa Jew raa see lavaa te kkai ka unu ki naa peleti ma naa kap naa tama haka Samaria.) ☆

¹⁰ Teenaa ki mee ake Jesus, “Koe see iloa i te mee TeAtua e hookii. Koe hoki see iloa maa teenei ko ai e kainnoo atu ma ki kauake se vai maana ki unu. Ki mee koe ni iloa i te tama e kainnoo atu nei raa, koe ni kainnoo are kiaa ia ki kauatu te vai te ora.”

¹¹ Te ffine raa ki mee ake, “Aroha, koe see hai mee asuasū vai e noho ma koe, aa te vai nei e nnoto. Te vai e takoto te ora naa ma ki aasua mai koe i hea? ¹² Te vai nei ni kaumai taatou tipuna, Jacob. Tana haanauna ma ana manu e hahaanai raa ni unu hakkaatoa i te vai nei. Koe e mee maa koe e lasi are i Jacob?”

¹³ Jesus ki mee ake, “Naa tama hakkaatoa e unu te vai nei ma ki oti ku hiiunu hoki. ¹⁴ Te tama e unu taku vai ma ki hookii nei ma ki see lavaa te hiiunu imuri. Taku vai ma ki hookii nei

☆ **4.5** Gen 33.19; Josh 24.32 * **4.6** telaaraatea: teenaa te saaita te peeloo te kkai ☆ **4.9** Ezra 4.1-5; Neh 4.1-2

ma ki ppuna peenaa iloto tana manava, teenaa a ia ma ki too te ora e ora hakaoti.”

¹⁵ Teenaa ki mee ake te ffine, “TeAriki, kaumai te vai naa ki see hiiunu nau imuri, ki see ahemai nau hoki no asu vai.”

¹⁶ Jesus ki mee ake, “Tere imua no aru ki too aavana raa ki oomai koorua.”

¹⁷ Te ffine raa ki mee ake, “Nau see hai aavana.”

Teenaa ki mee ake Jesus, “Koe e taratara maaoni maa koe see hai aavana. ¹⁸ Maaoni iaa, koe ni mee oo aavana e rima hakkaatoa. Te tanata e noho ma koe i te saaita nei seai se aavana aau maaoni. Koe e taratara maaoni.”

¹⁹ Te ffine raa ki mee ake, “TeAriki, te nei nau ku iloa maa koe se pure TeAtua maaoni.

²⁰ Naa tippuna maatou raa ni lotu i aruna te mouna nei. Kootou naa Jew raa iaa e hai maa Jerusalem raa ko te kina maatou ki oo no lotu i TeAtua.”

²¹ Jesus ki mee ake, “Hakannoo kiaa nau. Imuri te henua ma ki see lotu ki te Tamana raa i aruna te mouna nei ma iloto Jerusalem. ²² Kootou

naa tama i Samaria nei e lotu pourei koi. Kootou see illoa ite tama kootou elotu. Maatou naa Jew raa iaa e illoa ite tama maatou elotu. I te aa, te tama ma ki hakaora te henua raa ma ki haanau iho iloto te manava naa Jew.

²³ Te ssao raa ku tae mai, teenaa ko te saaita te henua ma ki lotu maaoni ki te Tamana iloto naa mahi ma te hakamaaoni TeAitu TeAtua. Teenaa te tiputipu te lotu TeAtua e hiihai.

²⁴ TeAtua se Aitu. Naa tama e lotu kiaa Ia raa ki lotu maaoni iloto naa mahi TeAitu TeAtua.”

²⁵ Te ffine raa ki mee ake, “Nau e iloa maa te Mesaea raa ma ki oti ku au, aa tana saaita

ma ki au raa, a Ia ma ki hakaari mai te kau mee hakkaatoa.”

²⁶ Teenaa ki mee ake Jesus, “Nau nei ko Ia, te tama e taratara koorua nei.”

²⁷ I te saaita naa raa, naa disaipol Jesus raa ku ttae ake. Laatou ni tteki iloo i te saaita laa-tou ni kkite i Jesus e noho ka hai taratara laaua ma te ffine. Tevana iaa see hai tama i laatou ni vasiri ake ki te ffine naa ma se aa a ia e hiihai. See hai tama hoki ni vasiri ake ki Jesus maa Ia e hai taratara laaua ma te ffine raa ko te aa.

²⁸ Te ffine naa ni ttiake tana mee e asuasua vai naa no ahe ki te henua raa no mee ake ki naa tama te henua naa, ²⁹ “Kootou oomai no mmata! Ttama raa e taratara tonu mai i naa mee hakkaatoa aaku ni mee imua. Ttama nei pee ko te Mesaea raa koi, anii?”

³⁰ Teenaa ki massike laatou i te henua naa no oo ki Jesus.

³¹ I te saaita naa, naa disaipol raa e nnoho ka taro ki Jesus, “Rabai, too ni mee maau no kai!”

³² Teenaa ki mee ake Jesus, “Nau e mee aku kaikai e kai, see ilotia kootou.”

³³ Ana disaipol raa ki vasirisiri soko laatou, “E hai tama ni kauake ana kaikai ki kai?”

³⁴ Jesus ki mee ake, “Aku kaikai raa, teenaa ko aku tautari ki te hiihai te Tama ni mee ma ki au nau no hakaoti ana heuna nei.

³⁵ Kootou e mee kootou taratara e mee peela, ‘Naa marama e haa koi takkoto mai aa ku tae ki te ssao ki vasi.’ Tevana iaa nau e vanaatu ki kootou ki ttoka hakaraaioi ki naa verena. Naa kaikai raa kulleu aa ku tau te vasi!

³⁶ Naa tama e vasi raa e tauia ki hakanaaopo naa kaikai te ora maaoni. Laatou ma ki fiafia hakapaa ma naa tama nitori. ³⁷ Teenaa

e hanotonu ma te taratara e mee peelaa, ‘Tama e tori, aa telaa tama e vasi.’ ³⁸ Kootou ni heunatia a nau ki oo kootou no vasia naa verena naa tama sara ni heheuna. Kootou ni tauia are i naa heuna naa tama sara.”

³⁹ Turaa tama i Samaria ni illoa maa Jesus ko te Mesaea, i te ffine raa ni mee maa, “Tama nei e taratara tonu mai naa mee hakkaatoa aaku ni mee imua.” ⁴⁰ Saaita naa tama i Samaria raa nittae kiaa Ia, laatou ni puratia laatou a Ia ki noho ma laatou. Jesus ni noho ana aso e lua i te henua naa.

⁴¹ Turaa tama ni llono i ana taratara no hakannoo kiaa Ia. ⁴² Laatou ni mee ake peelaa ki te ffine, “Maatou nei ku illoa maa teinei ko te Mesaea, tevana iaa maatou see mee maa maatou nei ku illoa iaa koe ni taratara mai. Seai. Maatou nei ku illoa i maatou ni llono soko maatou i ana taratara, aa teinei maatou ku illoa maa teinei ko te Tama maaoni ma ki hakaora naa tama te maarama nei.”

Ttamariki te hakamau e haia Jesus no marooroo

⁴³ Imuri ana aso e lua i te kina naa raa, Jesus ni masike no hano ki Galilee. ⁴⁴ Jesus soko Ia ni mee tana taratara peelaa, “Te pure TeAtua ma ki see ilotia naa tama tana tino henua.”✧

⁴⁵ Tana saaita ni tae ki Galilee raa, naa tama te kina naa ni oo atu no pureppure laatou, i laatou ni kkite iaa Ia e hakasura naa mahi TeAtua i te saaita laatou ni oo ki te Kaikai te Pasova i Jerusalem.

⁴⁶ Ki oti raa Jesus ni ahe ki Kana i Galilee, tana henua ni huri te vaiua no mee ma se wain.

✧ 4.44 Mt 13.57; Mk 6.4; Lk 4.24

Teelaa se hakamau te kaaman e noho i te kina naa. A ia e mee tana tamariki e moe ka maki i Capernaum. ✧ ⁴⁷ Tana saaita ni lono maa Jesus ku oti te hanake i Judea ki Galilee raa, hanatu iloo ia no taratara ake ki Jesus ki oo laaua ki Capernaum no haia tana tamariki raa ki marooroo, i tana tamariki raa ku taupiri koi ki mate. ⁴⁸ Teenaa ki mee ake Jesus kiaa ia, “Kootou maraa ettari iloo ki kkite kootou ma ni mahi TeAtua aa maa kootou ku hakannoo kiaa nau.”

⁴⁹ Te hakamau raa ki mee ake, “TeAriki. Kau ki oo taaua. Nau e ppore maa taku tamariki raa ma ki mate.”

⁵⁰ Jesus ki mee ake, “Ahe ki too henua. Too tamariki raa ku marooroo.”

Te tanata naa ni hakannoo ki naa taratara Jesus e kauake, teenaa ki hano. ⁵¹ Ttama naa ni hano nottiri i ana poe raa i te ara. Teenaa ki mee ake laatou kiaa ia, “Too tamariki raa ku marooroo.”

⁵² Teenaa ki vasiri ake ia kilaatou ma te tamariki raa ni marooroo i te ssao hea. Naa tama naa ki mee ake, “Too tamariki raa ni marooroo lokoi i te saaita te laa raa ni tae kite ttasi i te laa i aruna.” ⁵³ Te tanata naa ku hakamaarona i teenaa ko te ssao Jesus ni vanaake ma tana tamariki raa ku marooroo. Teenaa ki illoa ai a ia maa tana haanauna naa hakkaatoa maa Jesus ko te Mesaea.

⁵⁴ Teenei ko te rua ana saaita ni hakassura naa mahi TeAtua i tana saaita ni hanake ki Galilee.

✧ 4.46 Jn 2.1-11

5

Te tanata e haia Jesus no marooroo i te kina te vai

¹ Kimuri raa, Jesus ni hano ki te kaikai te lotu naa Jew e mee i Jerusalem. ² Teelaa se vai e takoto i te tootoka te henua naa. Te tootoka naa e ttapa ma ko te Tootoka naa Sipsip. Te vai raa e ttapa ma ko Bethsada i te taratara naa tama te henua naa. Teelaa ni harevaka erima e ttuu aareha te vai naa, e hakammaru ai naa tama e nnoho i te kina te vai naa. ³ Tammaki naa tama e mmaki e mmoe iloto naa harevaka naa, naa tama e ppuni naa karamata laatou, naa tama see lavaa te sassare, aa naa tama e mmate naa haitino laatou. [Laatou e mmoe ka ttari ki mannuutia te vai naa. ⁴ Teenaa ko te ssao te ensol TeAriki e sepu mai ki loto te vai raa ka mannuu ai te vai. Ttama mua ilaatou maki sepu kiloto te vai e mannuu naa ma ki taukareka no marooroo.]

⁵ Teelaa se tanata e moe i te kina naa. Ttama naa ni maki ana setau e matatoru maa varu.

⁶ Jesus ni kite iaa ia e moe i te kina naa, no iloa maa tana maki raa ku rooroa. Teenaa ki vanaake Jesus kiaa ia, “Koe e hiihai maa koe ki marooroo?”

⁷ Ttanata raa ki mee ake, “TeAriki. See hai tama e noho ki au no saaua nau kiloto te vai nei inaa saaita te vai nei e mannuutia. Aku saaita maraa e haaita ki ttoro ki te vai raa, aaraa tama kunaa ttae are. Nau maraa e sukumuri lokoi.”

⁸ Teenaa ki mee ake Jesus, “Masike no ppiki oo moelana naa aa koe ku sasare.”

⁹ Te tanata naa ni marooroo lokoi i te saaita naa,

teenaa ki masike ia no too ana moelana raa no sare.

Naa vana nei ni mee i te aso te Sabat.
 10 Teenaa ki mee ake naa hakamau naa Jew raa ki te tanata naa, “Teenei te aso te Sabat. See hai tama e lavaa te ssau ana moelana raa i te aso te Sabat, i te mee naa e sara i naa Loo taatou.”✧

11 Te tanata raa ki mee ake, “Tama ni au no haia nau no marooroo raa ni vana mai ma ki too aku moelana raa aa nau ku sasare.”

12 Teenaa ki vasiri ake laatou, “Ko ai ttama ni vanaatu ma ki mee koe peenei?”

13 Tevana iaa te tanata naa ni see iloa maa Jesus ko ai, i te aa, te kina naa ni kkapi te tama, aa Jesus ni hakasee koi no hano ki taha.

14 Kimuri raa, Jesus ni lave i te tanata naa i te Hare Tapu no mee ake, “Hakannoo, koe raa ku taukareka. Koe ku kaaoti te ppena naa haisara, ki see ssura ni vana hakallika kiaa koe.”

15 Teenaa ki hano te tanata naa no mee ake ki naa hakamau naa Jew raa maa ia ni haia Jesus no marooroo. 16 Teenaa ki kaamata naa Jew raa te hai haaeo ina laatou Jesus, i aa ia ni haia a ia te tanata raa no marooroo i te aso te Sabat. 17 Jesus ki mee ake ki laatou, “Taku Tamana raa e heheuna i naa aso hakkaatoa, aa teenei nau hoki ki heheuna.”

18 Teenei ko naa taratara ni hakkoro naa hakamau naa Jew raa ki lellere ki taia Jesus ki mate. Laatou see mee koi maa ia ni hakasara naa Loo te Sabat. Laatou e mee hoki i aa ia ni taratara maa TeAtua ko tana tino Tamana,

✧ 5.10 Neh 13.19; Jer 17.21

teenaa a ia kumee maa laaua ma TeAtua e hakatau peellaa.

Naa mahi te Tama TeAtua

¹⁹ Teenaa ki mee ake Jesus, "Nau e taratara atu maaoni. Te Tama TeAtua raa see lavaa te mee ana vana soko ia. A ia e mee koi ana vana e kkite tana Tamana e mee. Se aa tana Tamana e mee, tana Tama e mee hoki. ²⁰ Te Tamana e manava laa oi i tana tama, aa e huri ake kiaa ia ana vana hakkaatoa e mee. Kootou ma ki oho i ana vana ma ki huri ake raa ma ki ttoe ia i naa vana nei. ²¹ Te Tamana e hakamasike no hakaora te mate. Peelaa hoki, tana Tama raa e hakaora ana tama e hiri. ²² Te Tamana tana tino see hakatonutonu naa tama. A Ia ku oti te kauake te taukareka raa ki tana Tama ki hakatonutonu te henua. ²³ A Ia e hiihai maa te henua ki hakanau i tana Tama pee ko naa hakanau laatou i te Tamana. Tama see hakanau i tana Tama raa, a ia see hakanau i te Tamana, i te aa, te Tama raa ni heunatia mai te Tamana.

²⁴ "Nau e taratara atu maaoni. Naa tama e llono i aku taratara no hakannoo ki te Tama ni heuna ma ki au nau raa, naa tama raa ma ki too te ora e ora hakaoti. TeAtua ma ki see hakatonutonu naa tama naa, i laatou ku oti te hakahiti naa mahi te mate no too te ora. ²⁵ Nau e taratara atu maaoni. Ssao raa ma ki tae mai, aa te nei ku oti te tae mai, teenaa ko te ssao te mate raa ma ki llono i te reo te Tama TeAtua. Naa tama e llono raa ma ki ora. ²⁶ Te ora maaoni raa, teenaa se ora e takoto i te Tamana. Peelaa hoki, te ora maaoni naa ku takoto ma se ora tana Tama, i te ora naa ni kauake TeAtua kiaa ia. ²⁷ TeAtua Tamana ni hakanoho tana Tama ki hakatonutonu,

i aa ia ko te Tama te Henua. ²⁸ Kootou see oho i te taratara nei. Ssao raa ma ki tae mai, teenaa naa tama hakkaatoa ni mmate raa ma ki llono i tana reo. ²⁹ Laatou ma ki massike hakkaatoa i naa taaruma laatou. Naa tama ni sosorina taukalleka raa ma ki massike no ora, aa naa tama e sosorina hakallika iaa ma ki massike no hakallono isu.✧

Jesus, te Tama TeAtua

³⁰ “Nau see lavaa te hai aku vana soko nau. Nau e hakatonutonu te henua ki naa taratara e kaumai TeAtua, teenei e ttonu ai aku heuna. I te aa, nau see haaite ma ki mee aku vana e fiffai. Nau e haia koi nau naa vana te tama ni heuna ma ki au nau e hiihai.

³¹ “Ki mee nau e hakaea ki te henua i aku tiputipu soko nau, te henua ma ki hainattaa te hakannoo ki aku taratara. ³² Tevana iaa e mee te Tama e hakaea ki te henua i aku tiputipu. Nau e iloa maa anataratara e mee iaa nau raa ni taratara maaoni. ³³ Kootou ni heuna naa tama kootou raa kioo no vasiria John iaa nau, teenaa ki kauatu John te hakamaaoni.✧

³⁴ Nau see mee ma nau e hiihai ma setama ki hakaea i aku tiputipu. Seai. Nau e kauatu naa taratara nei ki hakassaoria naa ora kootou. ³⁵ John nituu ma selamu e ura no maasina. Kootou ni fiafia i te maasina naa i te tamaa saaita. ³⁶ Tevana iaa, e mee telaa vana ma ki ttoe are i naa taratara John ni hakaea iaa nau. Teenaa ko naa heuna taku Tamana e heunatia a nau. Nau ma ki ilotia maa nau ni heunatia mai TeAtua i ana heuna e haia a nau nei. ³⁷ Taku Tamana ni heuna ma ki au

nau raa e hakaea hoki i aku tiputipu. Kootou sekilono itana reo kakkite i ana karamata.✠

³⁸ Ana taratara raa see toa kootou ki takkoto iloto naa hatumanava kootou, i kootou see hakannoo ki tana Tama ni kkave mai ki te maarama nei.

³⁹ Kootou e tokatoka peenaa i te Laupepa Tapu, i kootou e mannatu maa te ora e ora maaoni raa ma ki laavea kootou i naa taratara naa. Naa taratara e takkoto iloto te Laupepa Tapu raa e taratara iaa nau. ⁴⁰ Tevana iaa kootou see fiffai ma kootou e oomai kiaa nau no too te ora.

⁴¹ “Nau see ssee naa ahua naa tama te maarama nei. ⁴² Nau e iloa i naa tiputtipu

kootou, aa nau hoki e iloa maa te manava laaoi TeAtua see takoto iloto naa manava kootou.

⁴³ Nau ni kaavea mai i te hiihai taku Tamana, tevana iaa kootou ni see fiffai kiaa nau. Iaa ki mee se tama e au i tana tino hiihai raa, teenaa kootou ma ki fiffai kiaa ia. ⁴⁴ Kootou fiffai iloo i naa hakanau kootou ki kootou soko kootou,

tevana iaa kootou see illoa te hakamakii ki hakanau TeAtua i kootou. Kootou ma ki lavaa te hakannoo peehea iaa nau? ⁴⁵ Kootou

see mannatu ma ko nau nei ma ki kauake naa haaeo kootou ki TeAtua. Seai. Teenaa ko Moses, ttama e taaohi manava ai kootou, a ia naa ma ki kauake naa haaeo kootou ki TeAtua. ⁴⁶ Ki mee kootou ni hakannoo

maaoni ki Moses, kootou ni hakannoo hoki kiaa nau, i aa ia naa ni sissii i aku tiputipu.

⁴⁷ I kootou see hakannoo ki ana taratara ni sissii, kootou ma ki hakannoo peehea ki aku taratara e kauatu nei?”

6

✠ 5.37 Mt 3.17; Mk 1.11; Lk 3.22

Jesus e haanai te kuturana e lasi
(Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Lk 9.10-17)

¹ Kimuri raa Jesus ni hano ki telaa vasi te Namu Galilee (ettapa hoki ma kote Namu Tiberias). ² Turaa tama iloo ni oo atu vaamuri, i laatou ni kkite i naa mahi TeAtua ni mee no malolloo te lopo tama ni mmaki. ³ Jesus ni hano ma ana disaipol raa no nnoho i aruna te tamaa mouna. ⁴ Ssao te Kaikai te Pasova raa ku taupiri. ⁵ Teenaa kittoka Jesus no kite te kuturana naa tama e oo ake kiaa ia, teenaa ki vasiri Ia ki Philip, “Taatau ma ki taavi ni kaikai i hea ki tau te haanai naa tama nei hakkaatoa?” ⁶ (A Ia ni taratara peenei ki haaiteria Philip; maaoni iaa a Ia kunaa iloa i tana vana ma ki mee.)

⁷ Philip ki mee ake, “Ki taavi ni kaikai ki lava i naa tama nei hakkaatoa, taatou e tau te pesi ni siliva e lava naa sehua e lua no taavi ni haraoa.”

⁸ Andrew, te taina Simon Peter raa ki mee ake ki Jesus, ⁹ “E mee te tamariki tanata e mee ana haraoa e rima ma naa ika e lua. Tevana iaa naa mee naa ma ki see tau te haanai naa tama nei hakkaatoa.”

¹⁰ Jesus ki mee ake ki laatou, “Haia naa tama naa ki nnoho ki laro.” (Te kina naa e somo tana vvee.) Teenaa naa tama naa ni nnoho hakkaatoa ki laro. Te kooina naa taanata raa e noto naa simata e rima. ¹¹ Jesus ki too naa haraoa raa no lotu ki TeAtua, teenaa vaevae iloo naa haraoa naa ki naa tama e nnoho i te kina naa. A Ia ni mee hoki peenaa i naa ika. Naa tama naa ni kkai no pposu hakaraaoi iloo. ¹² Saaita laatou ni oti te kkai no pposu raa,

Jesus ki mee ake ki ana disaipol, “Hakanaaopo naa kaikai e ttoe. Taatou ki see mee pakava naa kaikai naa.” ¹³ Teenaa ki hakanaaopo laatou naa kaikai ni ttoe naa no ppii naa kete e sinahuru maa rua. Teenaa ko te kooina ni ttoe i naa haraoa e rima naa tama naa ni kkai.

¹⁴ Saaita naa tama naa ni kkite i naa mahi TeAtua ni hakassuratia Jesus raa, laatou ki taratara soko laatou, “Teenei maaoni ko te Pure TeAtua, Ttama ni llono taatou ma ki oti ku hakasura mai ki te maarama nei.” ¹⁵ Jesus ni iloa maa laa-tou e taratara ma ki tauhia Ia ki hakanoho ma se tuku laatou, teenaa ki masike Ia no ahe hoki ki naa mouna soko Ia.

Jesus e sare vaaruna te kirikiri ttai

(Mt 14.22-33; Mk 6.45-52)

¹⁶ I te laasuru raa, naa disaipol Jesus raa ni oo ki tai. ¹⁷ Teenaa ki oo laatou no kkake i te poti raa ki ahe ki Capernaum. Saaita raa ku pouri, tevana iaa Jesus ni seai iloo ki tae ake ki laatou.

¹⁸ Saaita naa, te matani e lasi raa ni oko ka usa te moana. ¹⁹ Laatou kummao i te kina laa-tou ni aro mai, teenaa kikkite laatou i Jesus e sare ake vaaruna te kirikiri ttai ki laatou poti. Naa tama naa ni mattaku hakaoti. ²⁰ Teenaa ki mee ake Jesus, “Kootou see mattaku, teenei ko nau.” ²¹ Laatou ni fiafia ki hakkakea laatou Jesus ki loto te poti laatou. I te saaita naa koi, te poti laatou naa ku tae atu ki te kina laatou e oo.

Te henua e ssee i Jesus

²² Ssoa te aso raa, naa tama ni nnoho i telaa vasi te namo raa ni kkite maa teelaa se poti koi tokotasi ni moe i tai. Laatou ni illoa maa Jesus ni see kake i te poti naa. Laatou

ni kkite maa teelaa ko naa disaipol raa koi
 ni kkake i te poti raa no aro ki telaa vasi.
²³ Aaraa poti i Tiberias ni hakattau ake itai
 te kina Jesus ni haanai te kuturana e lasi
 ki naa haraoa imuri a Ia nilotu ki TeAtua.
²⁴ Saaita te kuturana naa ni kkite maa Jesus
 ma ana disaipol raa ku seai, laatou ni kkake
 i naa poti raa no aro ki Capernaum no ssee
 i Jesus.

Jesus, te Haraoa e Ora

²⁵ Saaita laatou ni llave i Jesus i telaa vasi raa,
 laatou ki vasiri ake kiaa Ia, “Rabai, koe ni tae mai
 i te saaita hea?”

²⁶ Teenaa ki mee ake Jesus, “Nau e taratara atu
 maaoni. Kootou e ssee iaa nau i kootou ni kkai
 no pposu i naa kaikai kootou ni kkai. Kootou
 ni see oomai ma i kootou ni massaro i naa mahi
 TeAtua ni mee. ²⁷ Kootou ki see heheuna
 ma ki kauatu naa kaikai e takkoto koi no ppara.
 Kootou ki heheuna ki toa kootou naa kaikai
 te ora e ora hakaoti. Teenaa ko naa kaikai
 ma ki kauatu te Tama te Henua, i TeAtua Tamana
 ni tuku tana hakailona iaa Ia, teenaa iaa Ia e-
 hiahia i tana Tama.”

²⁸ Teenaa ki mee ake laatou ki Jesus, “Ni heuna
 peehea TeAtua e hiihai maa maatou ki mee?”

²⁹ Jesus ki mee ake, “TeAtua e hiihai maa
 kootou ki hakannoo ki tana Tama ni kkave mai.”

³⁰ Laatou ki vassiri hoki ki Jesus, “Se mahi
 TeAtua peehea koe e lavaa te mee ki kkite
 maatou, aa maatou ku hakannoo kiaa koe?”

³¹ Naa tippuna maatou raa ni kkai naa haraoa
 te lani iloto mouku. Naa taratara nei e takkoto

iloto te Laupepa Tapu, 'Laatou ni hanaia a Ia ki naa haraoa te lani.' "☆

³² Jesus ki mee ake, "Nau e taratara atu maaoni. Te haraoa ni kauatu Moses raa seai ko te haraoa te lani. Teenaa ko taku Tamana raa are e kauatu te haraoa maaoni te lani. ³³ Te haraoa TeAtua e hookii raa, teenaa ko tana Tama ni kkaave mai i te lani ki hakaora naa tama te maarama nei."

³⁴ Teenaa ki mee ake laatou, "TeAriki, kaumai te haraoa naa i te kau saaita."

³⁵ Jesus ki mee ake, "Nau nei ko te haraoa te ora. Naa tama e oomai kiaa nau raa ma ki see hiikkai hoki imuri, aa naa tama e lotu maaoni iaa nau raa ma ki see hiunu hoki imuri. ³⁶ Nau ni taratara atu maa kootou ku oti te kkite iaa nau, tevana iaa kootou ma ki see hakannoo mai. ³⁷ Naa tama hakkaatoa e kaumai te Tamana raa ma ki oomai kiaa nau. Ttama e au kiaa nau raa ma ki see hakaheha a nau. ³⁸ I te aa, nau ni see au i te lani no mee aku vana e fiffai. Nau ni au no haia naa vana te tama ni heuna ma ki au nau. ³⁹ Ttama ni heuna ma ki au nau raa see hiihai ma se tama i ana tama ni kaumai raa e tiiake. Naa tama hakkaatoa ki hakaoratia a nau i te aso hakaoti. ⁴⁰ Taku Tamana raa e hiihai maa naa tama hakkaatoa ekkite i tana Tama no hakannoo kiaa ia raa ki ttaka ma te ora e ora hakaoti. Laatou ma ki hakamasikeria a nau no ora i te aso hakaoti."

⁴¹ Naa Jew raa ni kaamata te taumaruu iaa Ia, iaa Ia ni mee maa, "Nau nei ko te haraoa ni au i te lani." ⁴² Teenaa ki taratara laatou peela, "Teenei seai ko Jesus te tama Joseph? Taatou e illoa i tana tamana ma tana tinna. Peehea ana taratara maa Ia ni au i te lani?"

☆ **6.31** Ex 16.4,15; Ps 78.24

⁴³ Jesus ki mee ake, “Kootou see taumaruu soko kootou. ⁴⁴ Naa tama koi e oomai kiaa nau raa ko naa tama e hakapaaina mai taku Tamana kiaa nau, aa laatou ma ki hakamasikeria a nau no ora i te aso hakaoti. ⁴⁵ Naa pure TeAtua raa ni sissii peelaa, ‘Naa tama hakkaatoa ma ki akonakina TeAtua.’ Naa tama e hakannoo ki TeAtua no illoa iaa Ia raa ma ki oomai kiaa nau.☆ ⁴⁶ Tevana iaa see hai tama ku oti te kite i te Tamana. Ttama koi e au i TeAtua raa ku oti te kite i te Tamana. ⁴⁷ Nau e taratara atu maaoni. Ttama e lotu raa e taka ma te ora e ora hakaoti. ⁴⁸ Nau nei ko te haraoa te ora. ⁴⁹ Naa tippuna kootou raa ni kkai naa haraoa iloto mouku, tevana iaa laatou ni mmate. ⁵⁰ Tevana iaa te haraoa e au i te lani raa, teenaa se haraoa sara. Ttama e kai te haraoa naa ma ki see mate. ⁵¹ Nau raa ko te haraoa e ora ni au i te lani. Ki mee se tama e kai te haraoa nei, a ia ma ki ora hakaoti. Te haraoa ma ki kauake nau raa, teenaa ko taku haitino e hookii ki ora naa tama te maarama nei.”

⁵² Teenaa ki kaamata naa Jew raa te hakatauttau soko laatou ka taratara peelaa, “Ttama nei e kaumai peehea tana haitino ki kkai taatou?”

⁵³ Teenaa ki mee ake Jesus, “Nau e taratara atu maaoni. Ki mee kootou see kkai te haitino te Tama te Henua ka unu tana ttoo, kootou ma ki see hai ora e takoto i kootou. ⁵⁴ Naa tama e kkai taku haitino ka unu taku ttoo raa e ttaka ma te ora e ora hakaoti, teenaa laatou ma ki hakamasikeria a nau no ora i te aso hakaoti. ⁵⁵ Taku haitino nei ko te kaikai maaoni,

☆ **6.45** Is 54.13

aa taku ttoo raa ko te vai maaoni. ⁵⁶ Te tama e kai taku haitino ka unu taku ttoo raa e noho ma nau, aa nau hoki e noho ma te tama naa. ⁵⁷ Nau nei ni heunatia mai taku Tamana, ttama e taka ma te ora maaoni. Teenei e takoto ai te ora maaoni raa hoki iaa nau. Peelaa hoki, ttama e kai taku haitino raa ma ki ora, iaa nau e taka ma te ora maaoni. ⁵⁸ Teenei are te haraoa ni au i te lani. Te haraoa nei see mee maa ko naa haraoa naa tippuna kootou ni kkai. Laatou naa ni mmate, tevana iaa naa tama e kkai te haraoa nei ma ki ora hakaoti.”

⁵⁹ Jesus ni ako ake naa taratara nei ki naa tama iloto te hare lotu i Capernaum.

Naa taratara te ora e ora hakaoti

⁶⁰ E tammaki naa disaipol ni llono i naa taratara nei ni mee peelaa, “Naa akonaki nei e hainattaa iloo. Ko ai ttama ma ki hakannoo ki naa taratara nei?”

⁶¹ Jesus ni iloa maa laatou e taumaruu iaa ia, teenaa ki vanaake ia peelaa, “Kootou ku mannatu ki ffuro kootou iaa nau?”

⁶² Ki mee maa kootou e kkite i naa ahe te Tama te Henua raa ki tana kina ni noho imua, kootou ma ki mannatu peehea? ⁶³ TeAitu TeAtua e hookii te ora. Naa mahi te tama te maarama nei sei ni mahi maaoni. Aku taratara e kauatu nei ni taratara aitu. Kootou e ora i naa taratara naa. ⁶⁴ Tevana iaa aaraa tama i kootou see hakannoo.” (Jesus ni iloa mai iloo imua ma ko ai naa tama ma ki see hakannoo aa ma te tama ma ki hakaarina a ia ki naa hakamau naa Jew.) ⁶⁵ A Ia ki ttao atu hoki tana taratara, “Teenei taku vana ni taratara atu maa see hai tama e lavaa te au kiaa nau ki mee a ia see hakattanaria mai TeAtua.”

66 Tammaki iloo naa tama e tautari ki Jesus ni ffuro iaa Ia. Laatou ni see tautari atu hoki kiaa Ia. 67 Teenaa ki vasiri ake Jesus ki tana taka sinahuru maa ttakarua disaipol, "Ai kootou, kootou ku fiffai hoki ma ki ffuro kootou iaa nau?"

68 Teenaa ki mee ake Simon Peter, "TeAriki, maatou ma ki ffuro ki ai? Koe naa e taka ma naa taratara te ora e ora hakaoti. ✧ 69 Maatou nei ku illoa maa koe naa ko te Tama e Tapu ni heunatia mai TeAtua."

70 Jesus ki mee ake, "Kootou, te taka sinahuru maa ttakarua nei, ni tama aaku ni hiri, anii? Tevana iaa te tama tokotasi i kootou se tipua!"

71 A ia e taratara raa ko Judas, te tama Simon Iscariot. Niaaina maa ia te disaipol tokotasi i te taka sinahuru maa ttakarua disaipol Jesus raa, teenaa ko ia naa ma ki oti ku hakaari ake Jesus ki naa hakamau.

7

Jesus ma ana taaina

1 Kimuri raa, Jesus ni hano vaaroto Galilee. A Ia ni see hiihai maa Ia e hano ki Judea, i naa hakamau naa Jew raa e roorosi ki taia Ia i te kina naa. 2 Te aso te Kaikai naa Harevaka raa* ku saaita koi. ✧ 3 Teenaa ki vanaake ana taaina naa kiaa Ia, "Masike i te henua nei aa koe ku hano ki Judea, ki kkite

✧ **6.68** Mt 16.16; Mk 8.29; Lk 9.20 * **7.2** te Kaikai naa Harevaka raa: Teenei se ssao naa Jew maraa e mee naa taffao laatou. I te ssao te Kaikai nei raa, naa tama naa e moemmoe iloto naa tamaa harevaka, ki hakamaarona laatou ki te ssao laatou ni oomai vaaroto mouku. ✧ **7.2** Lev 23.34; Deut 16.13

naa tama e tautari kiaa koe raa i oo vana e mee.
 4 See hai tama e mee mmuni ana vana ki mee a ia e hiihai maa ia ki ilotia te henua. Iaa koe e mee naa heuna nei, koe ki mee ki illoa naa tama hakkaatoa te maarama nei iaa koe.”
 5 (Ana tino taaina naa ni see illoa hoki maa ia ko te Tama TeAtua)

6 Jesus ki mee ake ki laatou, “Taku sao raa seki tae mai. Kootou iaa e hai maa te kau saaita e taukalleka koi i kootou. 7 Naa tama te maarama nei see lotoffaaeo i kootou, aa laatou iaa e lotoffaaeo iaa nau, i te aa, iaa nau e hai ake peenaa maa naa tiputtipu laatou see ttonu. 8 Kootou oo atu soko kootou. Nau ma ki see hanatu, i te aa, i taku ssao maaoni raa seki tae.” 9 A Ia ni kauatu naa taratara nei raa, noho iloo Ia i Galilee.

Jesus ku hano ki te Kaikai naa Harevaka

10 Saaita ana taaina raa ku oti te oo ki te kaikai raa, Jesus ni masike no hanatu hoki. Tevana iaa a Ia ni hanatu mmuni, ki see kiitea a Ia naa tama te kina naa. 11 Naa hakamau naa Jew raa ni sessee iaa Ia i te kina te kaikai naa. Teena ki vasirisiri soko laatou peela, “Tama nei i hea?”

12 Naa tama te kina naa ni taratara seemuu soko laatou iaa Ia. E mee aaraa tama e taratara maa Jesus se tama taukareka. Aaraa tama iaa e taratara maa Jesus ku sare ka hakarereesia a ia te henua. 13 Tevana iaa see hai tama ni mee naa taratara laatou naa i naa karamata te henua, i laatou e mattaku i naa hakamau naa Jew.

14 I loto naa aso te kaikai naa, Jesus ni hano ki te Hare Tapu raa no kaamata te akonaki naa tama. 15 Naa hakamau naa Jew raa

ni oho iloo iaa Ia. Teenaa ki vasirisiri soko laatou peelaa, “Ttama nei e iloa peehea i te kau vana maa ia ni see tae ki naa skul e llasi?”

¹⁶ Jesus ki mee ake, “Aku taratara e ako ake ki naa tama nei sei ni taratara aaku e ffatu. Teenei ni taratara TeAtua, Ttama ni heuna ma ki au nau.

¹⁷ Te tama e hiihai maa ia e heunatia a ia naa vana TeAtua e hiihai raa, ma ki iloa ki mee maa teenei ni akonaki e oomai i TeAtua. Ttama raa ma ki iloa hoki, ki mee maa teenei ni taratara taku tino maanatu.

¹⁸ Ttama e taratara itana tino maanatu raa, teenaa ko te tama e hakanau iaa ia. Ttama e hiihai maa te henua ki hakanau i te tama ni heuna ma ki au ia raa, teenaa se tama maaoni, see hai vana e sara iaa ia. ¹⁹ Moses ni kauatu naa Loo, maaoni? Tevana iaa sei iloo se tama i kootou e tautari ki naa Loo naa. Nau e haia kootou ki taia raa ko te aa?”

²⁰ Naa tama e kktutu i te kina naa ki mee ake, “Koe e tauria se tipua. Ko ai ttama e mee ma ki hanatu no taia koe?”

²¹ Teenaa ki mee ake Jesus, “Kootou hakkaatoa ni oho i taku saaita ni hakasura te mirakol tokotasi TeAtua.

²² Moses ni vanaatu ki ssere naa tamalliki taanata kootou ki hakatapuria laatou (tevana iaa teelaa sei ko Moses, teenaa ko naa tippuna kootou naa ni kaamata te mee naa), teenaa e serea ai kootou naa tamalliki taanata naa i te aso te Sabat.☆

²³ Ki mee kootou e mannatu maa naa Loo Moses raa ni see hakasara ina kootou i te saaita kootou e serea kootou naa tamalliki taanata raa i te aso te Sabat, ai kootou iaa e lloto ai iaa nau i te tama e maki raa e haia

☆ 7.22 Gen 17.10; Lev 12.3

a nau no marooroo i te aso te Sabat?☆ 24 Kootou see hakatonutonu te mee i ana tiputipu i taha. Kootou ki hakatonutonu i te ara maaoni.”

Jesus se tama peehea?

25 E mee aaraa tama i Jerusalem ni vasirisiri peelaa, “Teenei seai ko te tama e haia naa hakamau naa Jew raa ki taia? 26 Kootou mmata! Teenei a ia e tuu imua naa karamata te henua ka hai ana taratara, aa see hai tama i laaou e huri atu no kareotia. Naa tama nei ku mannatu maa teenei maaoni ko te Mesaea? 27 Saaita te Mesaea raa ma ki au, see hai tama ma ki iloa maa Ia se tama te matakaaina i hea. Taatou iaa e illoa hakkaatoa i te matakaaina te tama nei ni haanau mai.”

28 Saaita naa raa, Jesus e akonaki naa tama raa iloto te Hare Tapu, teenaa ki tanitani varo Ia peelaa, “Kootou e illoa maaoni iaa nau ma taku kina e au ai? Nau ni see au i taku tino maanatu. Ttama ni heuna ma ki au nau raa, a Ia naa ko te hakamaaoni. Kootou see illoa iaa Ia. 29 Nau iaa e iloa iaa Ia, i aa nau e au iaa Ia. Nau nei ni heunatia mai Ia.”

30 Teenaa ki massike naa tama naa no mee ma ki tauhia Jesus, tevana iaa see hai tama ni kkaapa atu tana rima kiaa Ia, i tana sao raa seki tae. 31 Tevana iaa e tammaki naa tama iloto te kuturana naa ni illoa maa ia ko te Mesaea, ka taratara peelaa, “Saaita te Mesaea raa ma ki au, a Ia ma ki lavaa te hakasura naa mahi TeAtua, e ttoe are i naa vana Ttama nei?”

Naa roorosi te Hare Tapu raa ku heunatia ki oo no tauhia Jesus

☆ 7.23 Jn 5.9

³² Naa Faarisi raa ni llono maa naa tama raa e taratara seemuu i Jesus i naa mee nei, teenaa ki massike laatou ma naa maatua hakamaatua raa no heunatia naa roorosi te Hare Tapu raa ki oo no tauhia Jesus.

³³ Teenaa ki mee ake Jesus, “Nau ma ki noho taku tamaa saaita ma kootou, aa ki oti nau ku hano ki te Tama ni heuna ma ki au nau.

³⁴ Kootou ma ki ssee iaa nau, tevana iaa nau ma ki see laavea kootou. I te aa, i kootou ma ki see lavaa te oo ake ki taku kina ma ki noho.”

³⁵ Teenaa ki taratara naa hakamau naa Jew raa soko laatou, “Ttama nei ma ki hano ki se kina i hea see laavea taatou? Ttama nei ma ki hano ki naa matakaaina i Greece, te kina naa tama taatou raa e nnoho, no akonaki naa tama i Greece raa hoki? ³⁶ Aia e mee maa taatou ma ki ssee iaa ia, aa maa taatou ma ki see llave iaa ia. Aia e taratara hoki maa taatou ma ki see ttae ki tana kina e hano. Teenei ni taratara peehea?”

Te vai e hakaora

³⁷ Te aso hakaoti te kaikai raa, teenaa ko te aso e lasi. Te aso naa, Jesus ni masike no taratara vaaruna maa, “Ko ai ttama e hiiunu? Kau no unu iaa nau. ✧ ³⁸ Naa tama e hakannoo kiaa nau raa ki oomai no unu. E mee pee ko te Laupepa Tapu e mee maa, ‘Te vai e hakaora raa ma ki llohi mai i tana hatumanava.’ ” ³⁹ Jesus e taratara i te tiputipu TeAitu Tapu, teenaa naa tama e hakannoo raa ma ki too. I te saaita raa, TeAitu raa seki kaumai TeAtua, i Jesus seki hakamasikeria no hano ki aruna.

✧ **7.37** Lev 23.36

Te henua e hakatauttau i Jesus

⁴⁰ E mee aaraa tama i te kuturana naa ni lllono iaa Ia no taratara maa, “Teenei maaoni ko te Pure TeAtua!”

⁴¹ Aaraa tama e mee maa, “Teenei ko te Mesaea”

Aaraa tama hoki e mee maa “Te Mesaea raa ma ki see sura mai i Galilee.

⁴² Te Laupepa Tapu raa e mee maa te Mesaea raa se tama i te manava David. A Ia ma ki haanau i Bethlehem, te henua David ni noho.”[✧] ⁴³ Teenaa ki hakatauttau naa tama naa i Jesus no maavae laatou.

⁴⁴ Aaraa tama ni mee ma ki tauhia laatou Jesus, tevana iaa see hai tama ni kkapa atu tana rima kiaa Ia.

Naa hakamau naa Jew see hakannoo ki Jesus

⁴⁵ Saaita naa roorosi te Hare Tapu raa ni ahe ake raa, naa Faarisi raa ma naa maatua hakamaatua raa ki vasiri ake, “Ttama naa see toomai kootou raa ko te aa?”

⁴⁶ Naa roorosi raa ki mee ake, “See hai tama e llau te taratara ma ko te tama naa.”

⁴⁷ Naa Faarisi raa ki mee ake, “Kootou hoki ku llave i naa taratara kailaarao te tama naa, anii?”

⁴⁸ “Kootou e illoa maa e hai Faarisi ma naa tama hakamaatua e hakannoo ki te tama naa?”

⁴⁹ Naa tama e hakannoo ki aa ia raa, teenaa ni tama see illoa i naa Loo Moses. Naa tama raa e takkoto i laro naa haeo TeAtua!”

⁵⁰ Te Faarisi tokotasi i naa Faarisi naa ko Nikodimus, te tama ni hano no mmata i Jesus imua.[✧] A ia ki mee ake ki naa tama laatou,

⁵¹ “Iloto naa Loo taatou raa, taatou see lavaa

✧ 7.42 2 Sam 7.12; Mic 5.2 ✧ 7.50 Jn 3.1-2

te ttapa vare maa te tama e hakasara naa Loo. Taatou ki toomai te tama naa no hakannoo hakaraaoi ki ana taratara imua. Ki oti raa taatou ku hakatuu ma se ssara peehea te tama naa ni mee.”

⁵² Naa Faarisi raa ki mee ake ki Nikodimus, “Koe hoki se tama e au i Galilee? Koe ku mmata hakaraaoi iloo i naa taratara etakkoto iloto te Laupepa Tapu raa ki iloa koe maa seai iloo se tama i Galilee ni heheuna ma se pure TeAtua.”

⁵³ [Ki oti raa massike iloo laatou ka oo ki naa hare laatou.

8

Te ffine hai aavana e laavea e moe ma telaa tanata

¹ Jesus ni masike no hano ki aruna te Mouna naa Oliv. ² Tahaata poo raa, a Ia ni ahe

ki te Hare Tapu. Naa tama te henua naa ni kkutu ake hakkaatoa kiaa Ia, teenaa ki noho Ia ki laro no akoako kilaatou. ³ Teenaa

ki hakattaki ake naa tisa naa Loo raa ma naa Faarisi te ffine hai aavana e laavea e moe ma telaa tanata. Te ffine naa ni taakina ake laatou no hakatuuria imua laatou hakkaatoa.

⁴ Teenaa ki mee ake laatou ki Jesus, “Rabai, te ffine hai aavana nei ni laavea e moe ma telaa tanata. ⁵ Iloto naa Loo maatou raa, Moses

ni tuku tana taratara maa te ffine hai huri peenei ki tauatia ki naa hatu ki mate. Peehea oo taratara i te mee nei?”[☆] ⁶ Teenei se taratara laatou e mee

ma ki taikitia laatou Jesus. Tevana iaa Jesus ni suru koi ki laro no sissii ki te kerekere raa ki tana mataarima.

☆ 8.5 Lev 20.10; Deut 22.22-24

7 Laatou ni ttuu koi ka vasirisiri ake te lopo vana kiaa Ia. Teenaa ki masike Jesus no mee ake kilaatou. “Ttama ikootou e iloa maa ia seai iloo tana sara tokotasi raa, a ia ku ttoni te hatu mua.” 8 Ki oti raa a ia ki suru hoki no sissii ki te kerekere. 9 Saaita laatou ni llono i te taratara nei, massike iloo laatou no morimori ki naa hare laatou, e kaamata ki naa tama mattua imua. Teenaa ko Jesus soko Ia koi ni noho, aa te ffine naa hoki koi tuu i te kina naa. 10 Teenaa ki masike Jesus ki aruna no mee ake ki te ffine naa, “Teehea laatou? E hai tama koi noho ki hai atu oo sara?”

11 Te ffine raa ki mee ake, “TeAriki, see hai tama.”

Teenaa ki mee ake Jesus, “Nau hoki see hai atu oo haisara. Koe ku hano, tevana iaa koe ki see ppena hoki ni haisara.”]

Te maasina te maarama nei

12 Jesus ki taratara ake hoki ki naa Faarisi, “Nau nei ko te maasina te maarama nei. Naa tama e tautari kiaa nau raa ma ki ttaka ma te maasina te ora, a laatou ma ki see ttaka i te poouri.”✧

13 Naa Faarisi raa ki mee ake, “Teenei koe ku taratara koi iaa koe sokkoe. Teenaa seai ni taratara maaoni.”✧

14 Teenaa ki mee ake Jesus ki laatou, “Niaaina maa nau e taratara iaa nau soko nau, nau e taratara maaoni. I te aa, iaa nau e iloa i taku kina ni au. Nau hoki e iloa i taku kina ma ki oti ku hano. Kootou iaa see iloa i taku kina ni au ma taku kina ma ki oti ku hano. 15 Kootou e hakatonutonu aaraa tama i naa tino mannatu

✧ 8.12 Mt 5.14; Jn 9.5 ✧ 8.13 Jn 5.31

kootou, naa tamavare te maarama nei. Nau iaa see iloa te hakatonutonu telaa tama. ¹⁶ Ki mee nau e taratara ma setama e sara, teenaa aku taratara naa ni taratara maaoni. I te aa, iaa nau see mee aku vana soko nau. Taku Tamana ni heuna ma ki au nau raa e taka ma nau. ¹⁷ Naa Loo kootou raa e sissii maa te saaita te takarua e taratara ki te taratara tokotasi, teenaa kootou e illoa maa naa taratara takarua naa ni taratara maaoni. ¹⁸ Nau e hakaeta atu ki illoa kootou i aku tiputipu. Taku Tamana raa hoki e hakaeta atu i aku tiputipu.”

¹⁹ Teenaa ki vasiri ake laatou ki Jesus, “Teehea too tamana?”

Jesus ki mee ake, “Kootou see illoa iaa nau ma taku Tamana. Ki mee kootou ni illoa iaa nau, teenaa kootou ni illoa hoki i taku Tamana.”

²⁰ Jesus ni akoako ake naa taratara nei iloto te Hare Tapu, i te kina naa mane te Hare Tapu raa e tukutuku. See hai tama ni oo ake no tauhia Ia, i tana sao raa seki tae.

Kootou see lavaa te oo ake ki taku kina e hano

²¹ Jesus ki mee ake hoki, “Nau ma ki hakataha i kootou. Kootou ma ki ssee iaa nau, tevana iaa kootou ma ki mmate ma naa haisara kootou. Kootou ma ki see lavaa te oo ake ki taku kina e hano.”

²² Teenaa ki ffuri naa hakamau naa Jew raa no taratara soko laatou, “Tama nei e hai maa taatou ma ki see oo ake ki tana kina e hano. Tama nei e mee ma ki taa soko ia?”

²³ Jesus ki mee ake, “Kootou ni tama te maarama ilaro nei. Nau iaa se tama ni au iaruna. Nau seai se tama te maarama nei.

²⁴ Teenaa ko taku vana ni taratara atu maa

kootou ma ki mmate ma naa haisara kootou ki mee kootou see illoa maa 'Nau nei ko Nau'."

²⁵ Teenaa ki vasiri ake laatou, "Koe ko ai?"

Jesus ki mee ake, "Nau ku oti te hakaari atu ki kootou. ²⁶ Nau e mee te lopo taratara ki kauatu ki kootou, ki illoa kootou ma naa sosorina kootou see ttonu. Tevana iaa te Tama ni heuna ma ki au nau raa se Tama e taratara ki te taratara maaoni. Nau e tarataraina koi nau aku taratara ni llono iaa Ia."

²⁷ Laatou ni see illoa maa Jesus e taratara i te Tamana. ²⁸ Teenaa ki vanaake Jesus peelaa ki laatou, "Saaita te Tama te Henua raa e saaua kootou ki aruna, kootou ma ki illoa maa 'Nau ko Nau.' Kootou ma ki illoa hoki maa nau ni see hai aku vana soko nau. Aku taratara hakkaatoa ni kauatu raa ni taratara e kaumai taku Tamana. ²⁹ Te Tama ni heuna ma ki au nau raa etaka ma nau. Nau ni see tiiake Ia ki taka soko nau, iaa Ia e hiahia i ana heuna ni heunatia a nau."

³⁰ E tammaki naa tama ni llono naa taratara Jesus nei ni illoa maa ia ko te Tama TeAtua.

Naa tamalliki Abraham

³¹ Teenaa Jesus ki mee ake ki naa tama e hakannoo kiaa Ia, "Ki mee kootou e taaohi ki aku akonaki ni kauatu ki kootou, kootou naa ni disaipol aaku maaoni. ³² Kootou ma ki ilotia kootou te hakamaaoni, aa kootou ma ki oti ku hakattanaria te hakamaaoni naa."

³³ Teenaa ki mee ake laatou, "Maatou ni tama te manava Abraham. Maatou sei iloo ki heheuna poe i telaa tama. Koe e taratara maa maatou ma ki hakattanaria i te aa?" ☆

³⁴ Jesus ki mee ake, “Nau e taratara atu maaoni. Ttama e hakamanani ki te tiputipu see tonu raa ma ki hakavaarea te tiputipu naa. ³⁵ Te tama e heheuna poe i telaa tama raa ma ki see noho hakaoti ma te haanauna naa. Ttama e haanau iho i te haanauna naa iaa ma ki noho hakaoti. ³⁶ Teenei e vanaatu ai nau, ki mee koe ni hakattanaria te Tama TeAtua, koe naa ma ki ttana maaoni. ³⁷ Nau e iloa maa kootou ni tama te manava Abraham, aa teenei kootou ku mannatu ma ki oomai no taia nau, i kootou see hakannoo ki aku taratara. ³⁸ Nau e taratara atu i aku mee ni haka kiitea taku Tamana. Kootou iaa e hai ki naa taratara kootou ni llono i te tamana kootou.”

³⁹ Teenaa ki mee ake laatou, “Maatou tamana ko Abraham.”

Jesus ki mee ake, “Ki mee kootou ni tama maaoni Abraham, kootou ni tautari ki naa vana Abraham ni mee. ⁴⁰ Nau e kauatu koi naa taratara maaoni ni kaumai TeAtua, aa teenei kootou ku lellere ki oomai no taia nau. Abraham ni see sosorina peenaa! ⁴¹ Kootou naa ku sosorina iloo ma ko te tamana kootou.”

Teenaa ki mee ake laatou, “TeAtua tana tino ko maatou Tamana. Maatou nei ni tamalliki aana maaoni.”

⁴² Jesus ki mee ake, “Ki mee kootou ni tamalliki maaoni TeAtua raa, kootou ni fiffai kiaa nau, i te aa, i aa nau ni heunatia mai TeAtua, aa teenei nau e noho nei. Nau ni see au i taku hiihai. Nau ni heunatia mai TeAtua. ⁴³ Kootou e illoa i te vana kootou see lavaa te massaro i aku taratara nei? Kootou see massaro i kootou see fiffai maa kootou e hakannoo kiaa nau. ⁴⁴ Kootou ni tamalliki kootou tamana, Satan,

teenaa kootou e fiffai ma ki tautari kootou ki te hiihai kootou tamana. Kaamata mai iloo imua raa, a ia naa se tama taa tama. A ia sei iloo ki taratara ki te taratara maaoni, i te aa, te hakamaaoni raa see takoto iloto tana manava. A ia e sare koi ka hai ki te taratara kailaarao, i aa ia ni tipu ake ma te taratara kailaarao. A ia e taratara kailaarao i aa ia raa ko te tamana naa tama taratara kailallao. ⁴⁵ Nau iaa e taratara ki te taratara maaoni, teenaa see hakannoo ai kootou iaa nau. ⁴⁶ Ko ai te tama i kootou e lavaa te mee mai maa nau se tama haisara? Ki mee maa nau e taratara maaoni, ai kootou see hakannoo iaa nau? ⁴⁷ Naa tama maaoni TeAtua raa e hakannoo ki naa taratara TeAtua. Kootou see hakannoo ki naa taratara TeAtua i kootou sei ni tama TeAtua maaoni.”

Jesus ma Abraham

⁴⁸ Teenaa ki mee ake laatou, “E aa? Maatou ni see vanaatu maa koe se tama haka Samaria e tauria naa tippua?”

⁴⁹ Jesus ki mee ake, “Nau see tauria naa tippua. Nau e tuku ki naa vana taku Tamana. Kootou iaa see tuku ki aku vana. ⁵⁰ Nau see hakanau iaa nau soko nau, tevana iaa e mee tana Tama e hiihai maa te henua ki hakanau iaa nau. A ia naa ko te Tama e hakatonutonu maaoni. ⁵¹ Nau e taratara atu maaoni. Te tama e tautari ki aku taratara nei ma ki see lavaa te mate.”

⁵² Teenaa ki mee ake laatou, “Teenei maatou ku illoa maa koe maaoni e tauria naa tippua! Abraham maa naa pure TeAtua raa ni mmate hakkaatoa. Koe iaa e taratara maa naa tama e tautari ki oo taratara raa ma ki see lavaa te mmate. ⁵³ Abraham, maatou tamana raa ku oti te mate. Koe e mee maa koe se tama

hakamaatua are i Abraham? Naa pure TeAtua raa hoki ku oti katoo te mmate. Koe e maanatu maa koe se tama peehea?"

⁵⁴ Jesus ki mee ake, "Ki mee nau e hakanau iaa nau soko nau, teenaa nau e hakanau vare koi. Ttama e hakanau i aa nau raa ko taku Tamana, te Tama e vana kootou ma se Atua kootou. ⁵⁵ Kootou see illoa iaa Ia, nau iaa e iloa iaa Ia. Ki mee nau e taratara maa nau see iloa iaa Ia, nau nei ku taratara kailaarao ma ko kootou. Tevana iaa nau e iloa iaa Ia, teenei e hakannoo ai nau ki ana taratara. ⁵⁶ Kootou tamana, Abraham, ni hiahia i aa ia ma ki kite i taku saaita ma ki hakasura mai. Tana saaita ni kite i te aso naa raa, a ia ni hiahia iloo."

⁵⁷ Laatou ki mee ake hoki, "Koe e vana maa koe ni kite peehea i Abraham, maa koe seki tae ki te mataarima oo setau?"

⁵⁸ Jesus ki mee ake. "Nau e taratara atu maaoni. Saaita Abraham seki haanauria tana tinna raa, 'Teenei Nau'."

⁵⁹ Teenaa ki okooko laatou naa hatu raa ki tauatia laatou Jesus, tevana iaa Jesus ni hakapouru tana haitino ka sare ki haho te Hare Tapu.

9

Ttama e ppuni ana karamata e haia Jesus no kite

¹ Jesus ni sasare no kite te tanata e ppuni ana karamata. Ttama naa ni haanau ma naa karamata e ppuni. ² Teenaa ki vasiri ake naa disaipol raa ki Jesus, "Rabai, ko ai ttama i te tanata nei ma ana maatua raa ni mee

tana sara ki haanau mai a ia ma naa karamata e ppuni?"

³ Jesus ki mee ake, "Naa karamata te tanata nei see ppuni maa i aa ia e mee ana sara. Seai. Ana karamata hoki see ppuni maa i naa haisara ana maatua. A ia ni haanau mai maa naa karamata e ppuni nei ki kkite te henua i naa heheuna naa mahi TeAtua i aa ia. ⁴ Ssao te mee raa koi maarama, taatou ki heunatia taatou naa heuna te Tama ni mee ma ki au nau. Te poo raa ku saaita koi, teenaa ko te ssao see hai tama e lavaa te heheuna. ⁵ Taku sao koi noho i te maarama nei, nau e hakamaasina te maarama nei."*

⁶ Kimuri ana taratara nei raa, Jesus ni saavare ki te kerekere no hakauru te kerekere raa ma ana saavare. Teenaa ki too ia te kerekere e hakauru naa no aamosi naa karamata te tanata.

⁷ Teenaa ki mee ake ia ki te tanata naa, "Tere no huihui oo karamata i te vai Siloam." (Te inoa naa e mee maa, 'Heunatia'.) Teenaa ki hano te tanata naa no huihui ana karamata. Ana karamata ni taukalleka i tana saaita ni ahe ake.

⁸ Naa tama e noho tauppiri ki te tanata naa ma naa tama ni kkite i ana sasare ka kainnoo mee imua raa ki vasirisiri peelaa, "Teenei seai ko te tanata ni noho imua ka kainnoo mee?"

⁹ E mee aaraa tama e taratara peelaa, "Teenei ko ia!" Aaraa tama iaa e taratara peelaa, "Seai, teenei se tama sara. Ttama nei koi e tiputipu ma ko ia."

Teenaa ki mee ake te tanata naa ki laatou, "Nau nei ko te tanata naa."

* 9.5 Mt 5.14; Jn 8.12

10 Naa tama naa ki mee ake, “Koe ni lavaa te kite peehea?”

11 Teenaa ki mee ake ia, “Te tanata e ttpa ma ko Jesus raa ni aamosia a ia aku karamata ki te pelapela. Ki oti raa mee mai iloo ma ki hano nau no huihui aku karamata i te vai Siloam. Teenaa ki hano nau no huihui iloo aku karamata. Taku saaita ni oti te huihui aku karamata raa, aku karamata ni tallaki hakkaatoa. Teenei e taukalleka ai aku karamata.”

12 Teenaa ki vasiri ake laatou, “Teehea ttama naa?”

A ia ki mee ake, “Nau see iloa.”

Naa Faarisi raa e vasiria laatou te tanata

13 Teenaa taakina iloo laatou te tanata ni ppuni ana karamata raa ki naa Faarisi. 14 Naa karamata te tanata naa ni haia Jesus no taukalleka i te aso te Sabat. 15 Naa Faarisi raa ki vasiria laatou te tanata naa ma ana karamata ni taukalleka peehea. Teenaa ki mee ake te tanata, “Aku karamata ni aamosia a ia ki te pelapela. Teenaa hano iloo nau no huihui aku karamata, aa teenei nau ku kite.”

16 Aaraa Faarisi ki mee maa, “Ttama ni haia a ia ana karamata naa seai se tama ni heunatia mai TeAtua, i aa ia see tautari naa Loo te Sabat.”

Aaraa tama iaa e mee ake maa, “Ki mee a ia se tama haisara, peehea ana mee naa mahi TeAtua nei?” Teenaa ki hakatauttau naa Faarisi raa soko laatou no maavae iloo laatou.

17 Naa Faarisi raa ki vasiri hoki ki te tanata, “Koe etaratara maa koe ni haia te tama naa no kite, koe e maanatu maa teenaa ko ai?”

Te tanata naa ki mee ake, “A ia se pure TeAtua.”

¹⁸ Naa hakamau naa Jew raa ni see fiffai iloo maa laatou ki taratara maa te tanata naa ni haanau mai ma naa karamata e ppuni, aa maa teenei ku taukalleka. Teenaa ki kannaatia laatou naa maatua te tanata naa ¹⁹ no vasiria, “Teenei setama koorua? Koorua e mee maa ia ni haanau ma naa karamata e ppuni; naa karamata tama nei ni taukalleka peehea?”

²⁰ Teenaa ki mee ake naa maatua te tanata naa, “Maaua e illoa maa teenei setama maaua, aa maaua e illoa maa ana karamata ni ppuni i tana saaita ni haanau. ²¹ Tevana iaa maaua see illoa maa ia nei ku kite peehea i te saaita nei. Maaua hoki see illoa maa ana karamata ni haia ai no taukalleka. Kootou vasiri atu kiaa ia; a ia ku matua. Aia elavaa te taratara atu soko ia.” ²² Ana maatua nei ni taratara peenei ilaaua e mattaku inaa hakamau naa Jew. Naa hakamau naa ku oti te tuku laatou taratara maa naa tama e mee maa Jesus ko te Mesaea raa ma ki kerekereia laatou i te hare lotu. ²³ Teenaa ko te vana naa maatua te tanata naa ni mee ake maa, “A ia ku matua, vasiri atu kiaa ia.”

²⁴ Te tanata ni ppuni ana karamata naa ni hakaaha ake hoki laatou no vasiria, “Koe ki tuku se taratara maau imua naa karamata TeAtua maa koe ma ki taratara maaoni! Maatou e illoa maa te tama ni hanatu no haia oo karamata no taukalleka raa se tama haisara.”

²⁵ Ttanata naa ki mee ake, “Nau see iloa maa teenaa se tama haisara maaoni, maa sei. Nau e iloa koi maa aku karamata ni ppuni imua, aa teenei nau ku kite i te saaita nei.”

²⁶ Laatou ki vasiri hoki, “Oo karamata ni haia a ia peehea no taukalleka?”

²⁷ Teenaa ki mee ake te tanata naa, “Nau ku oti te taratara atu ki kootou, aa kootou see hii hakannoo mai. Kootou fiffai maa nau ki hakahehe atu te taratara nei ki aa? Kootou pee ku fiffai hoki ma ki tautari kootou i te tama naa, anii?”

²⁸ Teenaa ki ffuri atu laatou no sasaakiria te tanata naa ka mee ake peela, “Koe se disaipol ttama naa, maatou iaa ni disaipol Moses!

²⁹ Maatou e illoa maa TeAtua ku oti te taratara ki Moses. Too tama e taratara naa iaa, maatou see illoa maa ia se tama ni sura mai i hea.”

³⁰ Ttanata raa ki mee ake, “Kootou ku llee naa mouri kootou, i kootou see illoa maa teenei se tama e au i hea. Aku karamata iaa ni haia tama nei no taukalleka!

³¹ Taatou e illoa hakkaatoa maa TeAtua see hakannoo ki naa tama haisara. A ia e hakannoo koi ki naa tama e llono i ana taratara.

³² Kaamata mai iloo imua raa, see hai tama ku oti te lono ma se tama ni lavaa te mee naa karamata te tama e haanau see kite no taukalleka.

³³ Ki mee teenei seai se tama ni heunatia mai TeAtua raa, a ia ni see lavaa te hakasura ana vana peenei.”

³⁴ Teenaa ki mee ake laatou, “Koe se tama ni haanau mai iloto naa haisara. Koe e hiihai maa koe e akonaki mai ki maatou?” Teenaa ki kerekereia laatou te tanata naa no puuia ki see hanake hoki ki te hare lotu.

Naa tama see kkite

³⁵ Saaita Jesus ni lono i te vana ni mee naa, a ia ni lave i te tanata naa no vasiri ake, “Koe e iloa maaoni i te Tama te Henua?”

³⁶ Teenaa ki mee ake te tanata naa, “TeAriki, hakaari mai ki lavaa nau te iloa i Ttama naa.”

³⁷ Jesus ki mee ake, “Koe ku oti te kite iaa Ia. Teenei ko Ia nei e taratara koorua.”

³⁸ Teenaa ki hakamaruu te tanata naa ki ana turi no mee atu, “TeAriki, nau e iloa maa koe te Mesaea.”

³⁹ Jesus ki mee ake, “Nau ni au no hakatonutonu naa tama te maarama nei, ki kkite naa tama e ppuni naa karamata laatou, aa naa tama e kkite raa ki ppuni naa karamata laatou.”

⁴⁰ Naa Faarisi ni ttuu ka llono i ana taratara raa ki vasiri ake, “Koe e vana maa maatou hoki e ppuni naa karamata maatou?”

⁴¹ Teenaa ki mee ake Jesus, “Ki mee naa karamata kootou ni ppuni maaoni raa, kootou ni see haisara e takkoto. Aa teenei kootou e hai maa kootou e kkite raa, naa haisara kootou naa e ttaka koi ma kootou.”

10

Te parapol te tama e roorosi ana sipsip

¹ Jesus ki mee ake, “Nau e taratara atu maaoni, te tama see uru tonu i te tootoka te hiri naa sipsip raa, teenaa se tama kailaarao. A ia e kake koi hakavasi te hiri raa no uru ki loto.

² Ttama e uru tonu i te tootoka te hiri raa, teenaa ko te tama maaoni e roorosi naa sipsip.

³ Ttama e roorosi te tootoka raa e taaraki atu te tootoka raa kiaa ia, aa naa sipsip raa e mmate i tana reo. A ia e kannaa ki ana tino sipsip raa ki naa inoa laatou ka hakattaki naa manu naa ki haho te hiri.

⁴ Tana saaita e hakauru naa sipsip naa ki haho raa, a ia maraa e sare

imua, ki tautari ake ana sipsip naa vaamuri, i laatou e mmate i tana reo. ⁵ Ana sipsip naa ma ki see lavaa te tautari ki telaa tama. Laatou ma ki ffuro no mmuni, i laatou see mmate i te reo ttama naa.”

⁶ Jesus ni hakaea ake te parapol nei, tevana iaa naa tama naa ni see massaro i ana taratara naa.

Jesus te Tama e roorosi hakaraaoi naa sipsip

⁷ Teenaa ki mee ake hoki Jesus, “Nau e taratara atu maaoni. Nau nei ko te tootoka te hiri naa sipsip. ⁸ Naa tama ni oomai imua i taku saaita ni au raa, teenaa ni tama kailallao. Naa sipsip raa ni see hakannoo ki laatou. ⁹ Nau nei ko te tootoka. Naa tama e uru mai i aa nau raa ma ki hakassaoria. Laatou ma ki ttana te oomai ki hare ka oo hoki ki haho no ssee naa kaikai laatou. ¹⁰ Ttama kailaarao raa e uru mai koi no kailaarao, no taa tama, aa noseua naa mee iloto te hiri. Nau iaa ni au ki kaatoa naa ora kootou ki te kau vana e taukalleka.

¹¹ “Nau raa ko te tama e roorosi hakaraaoi naa sipsip. Nau e lavaa te mee ki mate nau, ki tokonaki nau ki aku sipsip. ¹² Ttama e tauia ki roorosi naa sipsip raa e lavaa koi te tere no mmuni i tana saaita e kite ma se manu vao e tere ake ki naa sipsip. Te manu vao naa ma ki osohia a ia naa sipsip raa ka ffuro huri naa sipsip. Te tama naa ma ki see maanatu ki naa sipsip iaa ia e iloa maa teenaa sei ni tino sipsip aana. ¹³ Ttama e tauia ki roorosi naa sipsip raa ma ki tere, i aa ia e roorosi koi naa sipsip raa ma ki tauia ia, a ia iaa see aroha i naa sipsip. ¹⁴ Nau iaa ko te tama e roorosi hakaraaoi ki naa sipsip. Nau e iloa hakaraaoi iloo

i aku sipsip, aa aku sipsip raa hoki e illoa iaa nau, ¹⁵ e mee koi pee kote Tamana e illoa hakaraa oi iloo iaa nau, aa nau hoki e iloa i te Tamana. Nau e iloa i aku sipsip raa pee ko naa illoa aku sipsip raa iaa nau. Nau e lavaa te mee ki mate nau ki tokonaki nau ki laatou. ✧
¹⁶ E mee hoki aaraa sipsip aaku koi ttaka vaahaho te hiri. Nau ma ki hakauru mai naa sipsip naa ki loto te hiri nei. Laatou ma ki hakannoo kiaa nau, aa laaou ma ki ttaka hakapaa i laro te roorosi te tama tokotasi.

¹⁷ “Te Tamana e hai tama laaoi iaa nau, i te aa, nau e hainauhie te hookii ake taku ora, i aa nau e iloa maa ia ma ki oti ku hakaahē mai hoki taku ora imuri. ¹⁸ See hai tama e lavaa te too taku ora iaa nau. Nau taku tino e hookii taku ora soko nau. Nau hoki e lavaa te hakaahē taku ora soko nau. Teenei ni taratara taku Tamana ni kaumai kiaa nau.”

¹⁹ Naa Jew raa ni hakatauttau soko laaou i te saaita laaou ni llono i naa taratara nei.
²⁰ Tammaki naa tama i laaou ni mee maa, “Tama nei e tauria te tipua. Tama nei e vvare. Kootou hii hakannoo peehea ki naa taratara ttama nei?”

²¹ Tevana iaa, e mee aaraa tama e taratara peela, “Te tama e tauria te tipua raa see lavaa te taratara peenei. Peehea naa lavaa te tipua raa te haia a ia naa karamata naa tama e ppuni raa ki taukalleka?”

Te henua see fiffai ki Jesus

²² Te mee raa ku tae ki te ssao saumakallii. Te kaikai e lasi e ttapa ma ko Hakatapu

✧ **10.15** Mt 11.27; Lk 10.22

te Hare Tapu raa e mee i Jerusalem. ²³ Saaita Jesus ni sasare vaaroto te kina e ttapa ma ko te Hakaseke i-taha Solomon iloto te Hare Tapu, ²⁴ naa tama raa ni hakakkutu ake no vasiri kiaa Ia, “Koe ku ttari ki aa? Taratara maaoni mai ki maatou. Koe maaoni ko te Mesaea?”

²⁵ Jesus ki mee ake ki naa tama raa, “Nau ku oti te taratara atu ki kootou, tevana iaa kootou ni see fiffai maa kootou e hakannoo kiaa nau. Aku vana e mee i naa mahi taku Tamana raa e hakailoa atu i aku tiputipu.

²⁶ Tevana iaa kootou ma ki see fiffai maa kootou ki hakannoo, ite aa, kootou sei ni sipsip aaku. ²⁷ Aku sipsip raa e mmate itaku reo. Nau e iloa ilaatou, aa laatou e tautari kiaa nau. ²⁸ Te ora e ora hakaoti raa e kauake nau ki laatou, aa laatou ma ki see lavaa te mmate. See hai tama e lavaa te uhukkia laatou i aku rima. ²⁹ Taku Tamana ni hookii mai naa tama naa e haimahi i aruna naa tama hakkaatoa. See hai tama e lavaa te uhukkia a ia naa tama naa i naa rima taku Tamana. ³⁰ Maaua ma te Tamana e mee ma se tama tokotasi.”

³¹ Teenaa ki massike hoki naa tama naa no okooko hoki naa hatu raa ki tauatia laatou Jesus. ³² Teenaa ki mee ake Jesus, “Nau ku oti te ppena te kau vana taukalleka te Tamana ni kaumai kiaa nau ki heheuna, ka kkite kootou. Teenaa ko naa mee peehea teenei e mee ai ma ki oomai kootou no tauatia nau ki naa hatu?”

³³ Laatou ki mee ake, “Koe see haia maatou ma ki tauatia maa i oo vana taukalleka ni mee. Sei. Maatou e mee i aa koe ku taratara iloo pee ko koe ko TeAtua. Maatou e illoa maa koe se tamavare koi, aa teenei koe ku hai maa koe

ko TeAtua.”☆

34 Jesus ki mee ake hoki, “Naa taratara raa emmau iloto naa Loo kootou maa TeAtua e mee maa, ‘Nau e mee atu i kootou ni atua.’☆

35 Taatou e illoa maa naa taratara e takkoto i te Laupepa Tapu raa ni taratara maaoni. TeAtua ni kannaa naa tama naa ma ni atua, teenaa ko naa tama ni kauake ana taratara.

36 Nau iaa ni hakamaatinoria te Tamana no heunatia mai ki te maarama nei. Kootou e taratara peehea maa nau e mee ma ki hakahiti nau i TeAtua i aa nau e mee maa nau ko te Tama TeAtua? 37 Aa teenaa, kootou ki see hakannoo ki aku taratara ki mee nau see heunatia a nau naa vana taku Tamana e hiihai maa nau ki mee.

38 Ki mee kootou see hakannoo ki aku taratara, aa kootou ku mmata ki naa mahi TeAtua e haia a nau, ki illoa ai kootou no massaro maa taku Tamana raa e taka ma nau, aa nau hoki e taka ma taku Tamana.”

39 Teenaa ki massike hoki laatou no mee ma ki tauhia laatou Jesus, tevana iaa Jesus ni hakasee seemuu koi no hakataha i laatou.

40 Kimuri raa Jesus ni ahe no hakahiti ki telaa vasi te Riva Jordan, ki te kina John ni hakaukau tapu naa tama, no noho Ia i te kina naa.☆ 41 Tammaki naa tama ni oo ake kiaa Ia. Teenaa ki mee naa taratara laatou peela, “TeAtua ni see hai mahi ni hakasuratia John. Tevana iaa naa taratara hakkaatoa John ni mee i te Tama nei ni taratara maaoni iloo.”

42 Turaa tama iloo i te kina naa ni illoa maa Jesus ko te Tama TeAtua.

11

Te mate Lazarus

¹ Teelaa se tanata e noho i Bethany, tana inoa ko Lazarus. Te tama naa ni maki. Mary laaua ma tana taina Martha, e nnoho hoki i te kina naa.✧

² (Teenei ko Mary ni nnini tana kaakaa manoni ki naa tapuvae TeAriki ka hakapakupaku ki ana lauru. Teenaa ko tana kave, Lazarus, teelaa e maki.)✧ ³ Te haanau naa ni kkave laaua taratara ki Jesus peelaa, “TeAriki, too soa raa e maki.”

⁴ Te saaita Jesus ni lono te taratara nei raa, a Ia ni mee tana taratara peelaa, “Te maki naa ma ki see mee te tama naa no mate. Teenei se ara e mee ki kkite naa tama te maarama nei i naa mahi TeAtua, aa e mee hoki ki ilotia naa mahi e takkoto i te Tama TeAtua.”

⁵ Jesus ni llee tana manava i te haikave Lazarus ma Mary aa ko Martha. ⁶ Tevana iaa tana saaita ni lono i te maki Lazarus raa, a Ia ni noho ake iloo ana aso e lua i tana kina e noho naa. ⁷ Kimuri raa, mee ake iloo Ia ki ana disaipol, “Taatou ki ahe ki Judea.”

⁸ Teenaa ki mee ake ana disaipol, “Rabai, see rooroa koi raa, koe ni haia naa tama te kina naa ma ki tauatia ki naa hatu. Peehea naa ahe atu taatou ki te kina naa?”

⁹ Teenaa ki mee ake Jesus, “Te laa raa e sopo i te tahaata no suru i te laasuru, anii? Ttama e sasare i te ao raa see lavaa te llave ana vae no leiho, i te henua koi maarama. ¹⁰ Aa ki mee laatou e sassare i te poo, laatou ma ki llave naa vae laatou, i te mee raa e pouri.” ¹¹ A Ia

ki mee ake hoki, “Taatou soa, Lazarus, e moe koi. Nau ma ki hanatu no haarona ia.”

¹² Ana disaipol raa ki mee ake, “TeAriki, ki mee a ia e moe, teenaa a ia ma ki taukareka.”

¹³ Laatou ni mannatu maa Jesus e vana maa Lazarus e moe vare koi. Laatou see illoa maa Jesus e taratara raa ko Lazarus ku oti te mate.

¹⁴ Teenaa ki taratara ake hakaraaoi Jesus ki laatou, “Lazarus ku oti te mate, ¹⁵ tevana iaa e taukareka iloo i aa nau ni see noho i te kina naa, i aa nau e hiihai maa kootou ki kkite i taku vana ma ki mee ki Lazarus, ki illoa kootou i aku mahi. Taatou ki oo no mmata i aa ia.”

¹⁶ Teenaa ki mee ake Thomas (ettapa ma ko te Maasana) ki ana soa disaipol, “Taatou hakkaatoa ki oo, ki mmate hakapaa taatou maa Ia!”

Jesus ko te hakamasike te mate aa te ora maaoni

¹⁷ Saaita Jesus ni tae atu ki Bethany raa, a Ia nilono maa teenei kote haa naa aso Lazarus ni moe iloto te kava. ¹⁸ Bethany see mmao i Jerusalem, e noto i naa mael e lua. ¹⁹ E tammaki naa Jew ni oo ake no mmata ite haanau Mary ma Martha, ki hakaaneane kilaaua ite mate laaua kave.

²⁰ Saaita Martha nilono maa Jesus ku hanake raa, a ia ni hanatu kiaa Ia i te ara. Mary iaa ni noho ake i hare. ²¹ Teenaa ki mee ake Martha ki Jesus, “TeAriki, ki mee koe ni noho i te kina nei, taku kave nei ni see mate are! ²² Tevana iaa nau e iloa maa TeAtua ma ki haia a Ia oo vana e hiihai maa Ia ki mee.”

²³ Jesus ki mee ake, “Too kave naa ma ki masike no ora.”

²⁴ Teenaa ki mee ake Martha, “Nau e iloa maa ia ma ki masike i te aso hakaoti.”

²⁵ Jesus ki mee ake, “Nau nei ko te hakamasike te mate aa te ora maaoni. Te tama e iloa maa nau nei ko te Mesaea raa ma ki ora, niaaina maa ia ku oti te mate. ²⁶ Naa tama hakkaatoa e ora aa e illoa te mee nei ma ki see lavaa hakaoti te mmate. Koe e hakannoo no iloa i aku taratara nei?”

²⁷ Martha ki mee ake, “TeAriki, nau e iloa maa koe ko te Mesaea, te Tama TeAtua, te Tama ni tukua ki au ki te maarama nei.”

Jesus e tani

²⁸ Kimuri naa taratara laaua nei, Martha ni ahe no taratara ake seemuu ki tana taina, Mary, “Te Rabai raa ku oti te tae mai. A Ia e vasiri iaa koe.” ²⁹ Saaita Mary ni lono i naa taratara nei, a ia ni masike no tere ki haho no mmata i Jesus. ³⁰ (Saaita naa raa, Jesus seki tae ake ki naa hare. A ia koi noho i tana kina ni ttiri i Martha.) ³¹ Saaita naa Jew e nnoho i te hare ka hakaaneane i Mary raa ni kkite i Mary e sopo no tere raa, laatou ni ttau maa Mary ku tere hoki ki te kava no noho ka tanitani. Teenaa ki oo atu laatou vaamuri Mary.

³² Tana saaita ni tae atu ki Jesus raa, hakaleiho iloo ia no tuu ki ana turi i naa vae Jesus no mee ake, “TeAriki, ki mee koe ni noho i te kina nei raa, taku kave nei ni see mate are.”

³³ Jesus ni llee iloo tana manava i naa tani Mary. A Ia ni aroha hoki naa ttuu ake naa Jew raa ka ttani. ³⁴ Teenaa ki vasiri ake Ia ki laatou, “Tama naa e tanumia kootou i hea?”

Naa tama naa ki mee ake, “Kau no mmata.”

³⁵ Teenaa ki tani Jesus. ³⁶ Naa Jew raa ki taratara soko laatou, “Mmata i naa llee te manava te tama nei i Lazarus!”

³⁷ Aaraa tama iaa e taratara peelaa, “Te tama e ppuni ana karamata raa ni lavaa koi a Ia te haia no taukalleka. A Ia ni see kite peehea maa Lazarus e maki?”

Lazarus e hakamasikeria Jesus no ora

³⁸ Jesus nillee tana manava i tana aroha i Lazarus. Teenaa ki hano ia ki te kava e moe Lazarus. Te taaruma naa e ppui ki te hatu pallaha e lasi. ³⁹ Teenaa ki mee ake Ia ki laatou, “Hakatiperia te hatu raa ki te vasi!”

Martha, te kave Lazarus raa ki mee ake kiaa Ia, “TeAriki, ttama nei kunaa mate iloo. Teenei te haa ana aso iloto te kava. Tana haitino ku purau.”

⁴⁰ Teenaa ki huri atu Jesus no mee ake ki Martha, “Nau ni see vanaatu maa koe ma ki kite i naa mahi TeAtua ki mee koe e hakannoo ki aku taratara?”

⁴¹ Teenaa oo atu iloo naa tama naa no hakatipe te hatu raa ki te vasi. Jesus ni ttoka ki aruna no taku ki TeAtua, “Taku Tamana. Nau e hakanau iaa koe, iaa koe e lono mai iaa nau. ⁴² Nau e iloa maa koe maraa e lono peenaa iaa nau. Nau e hiihai maa naa tama e ttuu i te kina nei ki kkite i oo mahi, ki illoa laatou maa nau ni heunatia mai koe ki te maarama nei.”

⁴³ Tana saaita ni oti raa, kappisi iloo ana varo vaaruna, “Lazarus, uru mai ki haho!” ⁴⁴ Lazarus ni masike no uru mai iloo ki haho. Ana rima ma ana vae koi mmini ki naa tapaa maro.

Tana pisouru hoki e taakai ki te tapaa maro. Teenaa ki mee ake Jesus, "Veetea naa tapaa maro e taakai i tana haitino, aa ku tiiake ia ki hano."

*Naa Jew raa e fiffai ki taia laatou Jesus ki mate
(Mt 26.1-5; Mk 14.1-2; Lk 22.1-2)*

⁴⁵ Tammaki naa tama ni oo ake no mmata i Mary kakkite i te vana Jesus ni mee, teenaa laatou ni illoa maa Jesus kote Tama TeAtua.

⁴⁶ Aaraa tama iaa ni ffuro no taratara ake ki naa Faarisi raa i te vana Jesus ni mee.

⁴⁷ Teenaa ki massike naa maatua hakamaatua ma naa Faarisi raa no hakakkutu ma naa tama hakamau naa Jew raa ki taratara laatou i te mee nei. Laatou ni vasirisiri soko laatou peela, "Taatou ki mee peehea?

Mmata i te lopo mahi TeAtua te tama nei e mee. ⁴⁸ Ki mee te tama nei e tiiake taatou ki hai ana vana nei, te henua hakkaatoa

ma ki tautari kiaa ia no hakannoo kiaa ia. Kimuri naa hakamau i Rome raa ma ki oomai no seua taatou Hare Tapu nei ka kerekereia taatou i taatou henua nei."

⁴⁹ Teenaa ki masike Kaiapas, te Maatua Hakamau laatou raa no mee ake ki laatou, "Kootou ku vvare peehea? ⁵⁰ Kootou

see illoa maa e taukareka ki mate se tama tokotasi ki tokonaki ki te henua? Te henua hakkaatoa e seua raa e hakallika." ⁵¹ Tana taratara

e mee nei se taratara hakamaatua iloo, i aa ia naa ko te Maatua Hakamau laatou i te ssao naa. Aia naa ku taratara maa Jesus

ma ki oti ku mate ki tokonaki ki te henua hakkaatoa. ⁵² A Ia ma ki see mate koi ki tokonaki ki naa Jew soko laatou. Seai. A Ia ma ki mate

ki hakakkutu mai naa tama hakkaatoa TeAtua

e nnoho masseu i te maarama nei, ki nnoho laatou ma se tama tokotasi.

⁵³ Kaamata i te aso naa, naa hakamau naa Jew raa ni kaamata te ssee se ara ki taia laatou Jesus. ⁵⁴ Teenaa ki see sasare ai Jesus i Judea, i naa karamata te henua. A Ia ni ahe ki te matakaaina e ttapa ma ko Ephraim, e tuu taupiri ki mouku, no noho ma ana disaipol raa i te kina naa.

⁵⁵ Te lopo tama i te kau matakaaina ni oo ki Jerusalem no hakamaarama naa haitino laatou hakaoti, i te aso te Kaikai te Pasova raa ku taupiri. ⁵⁶ Laatou ni ssee i Jesus, teenaa te saaita laatou ni hakakkutu i te Hare Tapu raa, laatou ni vasirisiri soko laatou, “Kootou e mannatu peehea? Ttama nei ma ki see hakasura mai ki te Kaikai nei?” ⁵⁷ Tevana iaa, naa maatua hakamaatua raa ma naa Faarisi raa ku oti te kkave laatou taratara ma ki mee se tama e iloa i te kina Jesus e noho, ku hakaari ake ki oo laatou no tauhia Jesus.

12

Jesus e aamosia i Bethany

(Mt 26.6-13; Mk 14.3-9)

¹ Naa aso e ono koi takkoto mai ki tae ki te aso te Kaikai te Pasova raa, Jesus ni hano ki Bethany, te kina Lazarus, ttama ni hakaoratia a Ia, e noho. ² Naa tama naa ni mee laatou kaikai maa Jesus. Martha e tatta naa kaikai, aa Lazarus iaa e nnoho laatou ma Jesus i te kina e kaikkai. ³ Teenaa ki too ake Mary tana kaakaa e taavi mmaha

ka manoni kkona raa no aamosi naa tapuvae Jesus. Ki oti raa, hakapakupaku iloo ki ana lauru. Te sauna te kaakaa naa ni haimahi iloo vaaroto te hare naa.✠⁴ Te disaipol tokotasi, tana inoa ko Judas Iscariot, (teenaa ko te tama ma ki hakaari ake Jesus ki naa hakamau) ki mee ake,⁵ “Te kaakaa manoni naa e tau te kauake ki naa tama haimane raa ki tauia ki naa sehua e toru naa siliva, aa ku vaevae naa mane naa ki naa tama e nnoho hakaaroha.”⁶ A ia ni see mee te taratara nei maa i aa ia e aroha i naa tama e nnoho hakaaroha. Seai. A ia ni mee te taratara nei i aa ia se tama kailaarao. Naa mane laatou raa maraa e kailaaraotia a ia, i aa ia e roorosi te paeke mane laatou.

⁷ Teenaa ki mee ake Jesus, “Tiiake te ffine naa ki taaohi tana kaakaa naa ki tae ki taku aso e tanumia.”⁸ Naa tama hakaaroha raa ma ki nnoho ma kootou i te kau saaita. Nau iaa ma ki oti ku hakataha i kootou.”✠

Naa Jew raa e fiffai ki taia laatou Lazarus ki mate

⁹ Tammaki naa Jew ni oo ake ki Bethany i laatou ni llono maa Jesus ku oti te tae ake ki te kina naa. Laatou ni see oo ake ma ki kkite hoki laatou i Jesus. Laatou ni oo ake hoki ma ki kkite laatou i Lazarus, ttama ni llono laatou maa ni hakaoratia Jesus.¹⁰ Teenaa ki massike naa maatua hakamaatua raa no roorosi ki taia hoki laatou Lazarus.¹¹ I te aa, teenaa ko naa taratara i Lazarus naa e ffuro ai te henua i laatou no illoa maa Jesus ko te Mesaea.

✠ 12.3 Lk 7.37-38 ✠ 12.8 Deut 15.11

*Jesus ku hanake ma se Tuku ki loto Jerusalem
(Mt 21.1-11; Mk 11.1-11; Lk 19.28-40)*

¹² I te ssoa te aso raa, te lopo tama ni oo ake ki te kaikai raa ni llono maa Jesus ku hanake ki Jerusalem.

¹³ Teenaa ki too laatou naa laanui raa no oo atu ma laatou kiaa Ia ka tanitani varo peelaa, "Hosana! TeAtua ki roorosi hakaraaoi ki Ttama nei, te Tuku naa tama Israel. A Ia e hakasura iho iloto te Inoa TeAtua!"[☆]

¹⁴ Jesus ni lave te donki raa no kake ki aruna. Teenaa ku hanotonu ma naa taratara te Laupepa Tapu e mee maa,

¹⁵ "Naa tamalliki Zion, kootou see mattaku![☆] Te Tuku kootou raa ku sare iho i aruna te sukua donki."

¹⁶ Naa disaipol Jesus raa ni hakatuu nataa iloo i naa vana nei. Tevana iaa te saaita Jesus ni masike i te mate raa, laatou ni massaro maa te Laupepa Tapu raa e taratara i Jesus, i naa vana ni mee i laatou nei ku hakassura maaoni iaa Ia.

¹⁷ Naa tama ni ttaka ma Ia no kkite i tana vana ni mee ki Lazarus raa ni hakaeta i te vana Jesus ni mee. ¹⁸ Teenaa ko te vana te henua ni oo atu kiaa Ia, i te aa ilaatou ni llono i naa mahi TeAtua ni hakasuratia a Ia nei. ¹⁹ Naa Faarisi raa ki taratara soko laatou, "Kootou mmata! Taatou ku seai iloo se ara e tonu. Naa tama hakkaatoa te maarama nei ku tautari kiaa ia!"

Jesus e taratara i tana mate

²⁰ Teelaa ni tama haka Greece e ttaka i naa tama ni oo ake no lotu i Jerusalem i te ssao te Kaikai. ²¹ Laatou ni oo ake ki Philip, (teenaa

se tama i Bethsaida iloto Galilee) no vanaake kiaa ia, “Maatou e fiffai ki mmata maatou i Jesus.”

²² Philip ni hano no toa a ia Andrew ka oo lauaa no taratara ake ki Jesus. ²³ Teenaa ki mee ake Jesus, “Ssao Ttama te Henua ni tukua ki hakanauria raa ku tae mai. ²⁴ Nau e taratara atu maaoni. Te hua laakau raa see lavaa te somo i tana saaita koi mata. Te hua laakau raa e tanumia iloto te kerekere raa ki para imua. Ki oti raa, te laakau hoou raa ku somo no ppesi ana hua e tammaki.

²⁵ Naa tama e kaimannako ki naa ora laatou raa ma ki see lavaa te taaohi naa ora laatou. Ttama see kaimanako ki tana ora raa iaa, a ia ma ki oti ku taka ma te ora e ora hakaoti.✧

²⁶ Ttama e hiihai maa ia ki heheuna i aa nau raa ki tautari mai kiaa nau. Aia ma ki nnoho maaua i taku kina e noho. Taku Tamana raa ma ki hakanau i naa tama e heheuna iaa nau.”

²⁷ Jesus ki mee ake hoki, “Taku manava e sopo. Nau ka taratara peehea? Nau ki vanaake ki taku Tamana raa ki hakasaoria nau? Seai iloo! Nau e iloa maa nau ma ki oti ku hakallono isu. Teenei ko taku vana ni heunatia mai taku Tamana. ²⁸ Taku Tamana, hakasura mai naa mahi too Inoa.”

Teenaa ki taratara mai te reo raa i te lani, “Nau ku oti te hakasura naa mahi taku Inoa. Teenei nau ku mee hoki ki hakasura naa mahi taku Inoa.”

²⁹ Naa tama ni ttuu i te kina naa ni llono hakkaatoa i te reo ni taratara mai i te lani. Aaraa tama ni ttuu maa teelaa se hatturi

✧ **12.25** Mt 10.39; 16.25; Mk 8.35; Lk 9.24; 17.33

e takattuu. Aaraa tama iaa ni mannatu maa teelaa se ensol e taratara ake ki Jesus.

³⁰ Tevana iaa Jesus ni mee ake ki laatou, “Te reo e taratara mai i te lani nei see mee ma ki lono nau, te reo naa e taratara mai ki llono kootou.

³¹ Ssao TeAtua e hakatonutonu naa tama te maarama nei ku tae mai. Ssao te tuku te maarama nei ma ki kerekereia raa ku tae mai.

³² Taku sao ma ki saaua ki aruna i te kerekere nei raa, nau ma ki hakakkutu mai te henua hakkaatoa kiaa nau.”

³³ A Ia ni pesi tana taratara nei ki illoa naa tama te maarama nei i tana ara ma ki mate.

³⁴ Teenaa ki mee ake naa tama naa, “Naa Loo maatou raa e taratara mai maa te Mesaea raa ma ki ora hakaoti. Teenaa ni taratara peehea maa te Tama te Henua raa ma ki saaua ki aruna? Ko ai te tama e tarataraina koe ma ko te Tama te Henua?”[☆]

³⁵ Jesus ki mee ake, “Te maasina raa ma ki takoto tana tamaa saaita i kootou. Kootou mee naa heuna kootou i te saaita te maasina raa koi takoto, ki see taea kootou te ssao pouri. Naa tama e ttaka i te pouri raa see illoa naa kina laatou e oo.

³⁶ Ttaka i te maasina, i tana saaita koi takoto, ki mee kootou ma ni tama te maasina.”

Naa tama see illoa Jesus

Kimuri koi ana taratara nei, Jesus ni hano no mmuni i laatou.

³⁷ Niaaina maa Ia ni hakasura telopo mahi TeAtua imua naa karamata laatou, naa tama naa ni see fiffai ki illoa laatou maa ia ko te Mesaea.

³⁸ Teenei e hanotonu ma naa taratara te pure TeAtua,

[☆] **12.34** Ps 110.4; Is 9.7; Ezek 37.25; Dan 7.14

Isaiah, ni mee imua. Teenaa ko te taratara e mee maa,

“Ko ai ttama ni hakannoo ki naa taratara maatou ni hakaea?

Naa mahi TeAtua raa ni hakassura ki kkite ai?”[☆]

³⁹ Laatou ni see lavaa te illoa iaa Ia, i te aa, i naa taratara Isaiah raa e mee maa,

⁴⁰ “Naa karamata laatou ni hakappunitia TeAtua ki see kkite laatou.[☆]

Naa mannatu laatou hoki ni puuia TeAtua ki see atammai laatou,

ki see ffuri laatou ki TeAtua ma ki haia laatou ki taukalleka.”

⁴¹ Isaiah ni mee ana taratara nei iaa ia ni kite i naa mahi Jesus, teenaa ki taratara ia i naa tiputipu te Tama naa.

⁴² Maaoni iaa, e tammaki naa hakamau naa Jew ni illoa maa Jesus ko te Mesaea, tevana iaa laatou ni see taratara imua te henua, i te aa, i laatou e mattaku maa laatou ma ki puuia naa Faarisi raa i te hare lotu.

⁴³ Laatou ni kaimannako ki naa ahu naa tamavare. Laatou ni see kaimanakotia laatou naa ahu TeAtua.

Te tiputipu te hakatonu TeAtua

⁴⁴ Jesus ni taratara vaaruna peelaa ki laatou, “Te tama e hakannoo kiaa nau raa, a ia see hakannoo koi kiaa nau soko nau. A ia e hakannoo hoki ki te Tama ni heuna ma ki au nau.

⁴⁵ Ttama e kite iaa nau raa, a ia e kite hoki i te Tama ni heuna ma ki au nau.

⁴⁶ Nau ni hakasura mai ki te maarama nei ma ko te maasina e lasi ki see nnoho peenaa naa tama e hakannoo ki aa nau raa iloto te pouuri.

47 “Naa tama e llono i aku taratara, aa see tautari kiaa nau raa, laatou ma ki see tuku haaeo ina a nau. I te aa, nau ni see au no tuku haaeo ki naa tama te maarama nei. Nau ni au no hakasao laatou. 48 Naa tama see fiffai kiaa nau aa see hakannoo ki aku taratara raa ma ki mee te tama tokotasi ma ki hakatonutonu laatou. Aku taratara nei ma ki hakatonutonu laatou i te aso hakaoti. 49 Teenei se vana maaoni. Teenei sei ni taratara aaku e mannatu. Teenei ni taratara e kaumai taku Tamana ki kauatu ki kootou. 50 Nau e iloa maa te ora e ora hakaoti raa e takoto i naa taratara TeAtua. Aku taratara e kauatu nei ni taratara e kaumai te Tamana ki tarataraina.”

13

Jesus e huihui naa tapuvae ana disaipol

1 Te aso te Kaikai te Pasova raa ku takoto koi tana aso tokotasi. Jesus e iloa maa tana sao ki hakataha i te maarama nei no ahe ki tana Tamana raa ku tae. A Ia ni aroha iloo i ana tama e nnoho i te maarama nei. Tana aroha raa ma ki takoto hakaoti ma laatou.

2 Te laasuru raa, Jesus ni noho ma ana disaipol raa ka kkai. I te saaita naa, Satan ku oti te usuhia a ia Judas, te tama Simon Iscariot, ki hakaari ake Jesus ki naa hakamau naa Jew.

3 Jesus ni iloa maa tana Tamana raa ku oti te hookii ake hakkaatoa ana mahi kiaa Ia. A Ia e iloa maa ia ni heunatia mai TeAtua, aa teenei a Ia ku mee ki ahe ki TeAtua. 4 Teena ki masike a Ia i tana kina e kai raa no ffana tana kkahu raa ka tuu te tapaa maro i tana manava. 5 Ki oti raa nnini iloo naa vai raa ki loto te kamete raa no kaamata te huihui naa tapuvae ana disaipol

ka hakapakupaku hoki ki te tapaa maro e tuu i tana manava. ⁶ Tana saaita ni tae ki Simon Peter raa, Peter ni huri ake no vanaake kiaa Ia, “TeAriki, koe e mee ma ki huihuia a koe aku tapuvae?”

⁷ Jesus ki mee ake, “Koe ma ki see ilotia a koe taku vana e mee nei i te saaita nei. Kimuri koe ma ki iloa.”

⁸ Teenaa ki mee ake Peter, “Koe ma ki see lavaa iloo te huihui aku tapuvae i se saaita!”

Jesus ki mee ake, “Ki mee nau see huihui oo tapuvae, koe ma ki see tau te heheuna ma se disaipol aaku.”

⁹ Teenaa ki hakaaha ake te taratara Peter pee-laa, “TeAriki, koe see huihui koi aku tapuvae koi! Huihui hoki aku rima ma taku pisouru!”

¹⁰ Jesus ki mee ake, “Ttama ku oti te kaukau raa e matahua. A ia see lavaa hoki te ahe no huihui tana haitino. A ia ma ki huihui koi ana tapuvae. Kootou hakkaatoa e mataffua. Ttama tokotasi e noho iloto kootou naa e kerekere.” ¹¹ (Jesus ku oti te iloa i te tama ma ki oti ku hakaari ake ia ki naa hakamau naa Jew. Teenaa e pesi ai tana taratara maa, “Ttama tokotasi i kootou e kerekere.”)

¹² Tana saaita ni oti te huihui naa tapuvae ana disaipol raa, hakao hoki tana kkaahu raa no ahe no noho i tana kina e noho. Teenaa ki vasiri ake Ia kilaatou, “Kootou e illoa i taku vana ku oti te mee nei?”[✧] ¹³ Kootou e kannaa tonu maa nau se tama e akonaki naa tama, aa maa nau hoki se Ariki kootou. I te aa i teenaa ko nau. ¹⁴ A nau, kootou Ariki

✧ 13.12 Lk 22.27

aa ma te Tama e akonaki kootou, teenei ku oti te huihui naa tapuvae kootou. Kootou hoki ki ffuri no huihui naa tapuvae naa taaina kootou; ttama koi e huihui naa tapuvae telaa tama. ¹⁵ Nau ku oti te hakaari atu te tiputipu naa ki tautari kootou ki taku vana ni mee ki kootou. ¹⁶ Nau e taratara atu maaoni: See hai poe e lavaa te hakahiti i tana hakamau. E mee koi pee ko te tama e heunatia telaa tama ki haia ana heuna. Ttama naa see lavaa te hakahiti te tama e mee ana heuna e haia a ia. ¹⁷ Teenei kootou ku illoa i naa taratara nei, teenaa kootou ki haia kootou naa vana nei ki fiafia kootou.

¹⁸ "Nau see taratara i kootou hakkaatoa, i aa nau e illoa i aku tama ni hiri. Tevana ia naa taratara te Laupepa Tapu raa ki ttino no hakamaaoni mai, teenaa ko naa taratara e mee maa, "Ttama ni kkai maaua hakapaa raa ni huri mai no mee pakavaina nau!" ¹⁹ Nau e taratara atu hakaoti imua naa vana naa e ssura. Saaita naa vana naa e ssura raa, kootou ma ki illoa maa 'A nau nei ko Nau.' ²⁰ Nau e taratara atu maaoni: Ttama e hiihai ki naa tama e heunatia atu nau raa, a ia e hiihai kiaa nau. Teenaa a ia naa e hiihai hoki ki te tama ni heuna ma ki au nau." ✧

Jesus e taratara hakaoti i te tama ma ki hookii a Ia ki naa hakamau naa Jew

(Mt 26.20-25; Mk 14.17-21; Lk 22.21-23)

²¹ Tana saaita ni oti ana taratara raa, tana manava ni hakallika hakaoti, teenaa ki mee ake Ia peelaa ki laatou, "Nau e taratara atu maaoni. Ttama tokotasi i kootou

✧ **13.16** Mt 10.24; Lk 6.40; Jn 15.20 ✧ **13.20** Mt 10.40; Mk 9.37; Lk 9.48; 10.16

ma ki taakina mai a ia naa hakamau naa Jew raa no tauhia nau.”

²² Naa disaipol naa ni llee naa mouri laatou ka ttoka ki laatou i te taratara Jesus e kauake nei. Laatou see illoa i te tama Jesus e taratara naa.

²³ Te disaipol e llee ai te manava Jesus raa e noho hakappae ki Jesus. ²⁴ Simon Peter ni nuu atu ana karamata kiaa ia no mee ake, “Vasiri atu maa ia e taratara i ai.”

²⁵ Teenaa ki tosi atu te disaipol naa ki Jesus no vasiri ake, “TeAriki, ko ai ttama naa?”

²⁶ Jesus ki mee ake, “Nau ma ki ttoko te haraoa raa ki loto te sup raa no kauake kiaa ia, i teenaa ko ia.” Teenaa ki ttohi Jesus te muri haraoa raa no ttoko ki loto te sup. Ki oti raa, hookii ake iloo te haraoa raa ki Judas, te tama Simon Iscariot. ²⁷ Saaita lokoi Judas ni too te haraoa raa, Satan ni uru atu ki loto tana haitino. Teenaa ki mee ake Jesus kiaa ia,

“Hakavave no mee too vana naa!” ²⁸ Seai iloo se tama i aaraa disaipol ni massaro i te vana Jesus ni taratara peenei ki Judas. ²⁹ Aaraa disaipol ni mannatu maa Judas e heunatia Jesus ki hano no taavi ni mee ma laatou, aa ku kauake ni mee ma naa tama e nnoho hakaaroha. Laatou e mee i teenaa ko Judas raa e roorosi naa mane laatou.

³⁰ Judas ni too lokoi te haraoa naa no uru ki haho. Te mee raa ku pouuri.

Te loo hoou

³¹ Teenaa ki mee ake Jesus ki ana disaipol, “Teenei naa mahi te Tama te Henua ku hakassaa. Teenaa naa mahi TeAtua raa e hakailotia mai tana Tama. ³² Aa ki mee naa mahi TeAtua raa e hakailotia mai tana Tama, teenaa

TeAtua ma ki hakailotia mai a Ia naa mahi te Tama te Henua. A Ia ma ki hakailotia mai a Ia i te saaita nei lokoi. ³³ Aku tama, nau ma ki see noho rooroa ma kootou. Kootou ma ki ssee iaa nau, tevana iaa nau ku kauatu taku taratara ni kauake ki naa hakamau naa Jew, 'Kootou see lavaa te oo ake ki taku kina e hano.' ³⁴ Teenei nau ku kauatu te loo hoou. Kootou ki manava laaoi ki aaraa tama kootou. Nau ni manava laaoi i kootou hakkaatoa, teenaa kootou ki manava laaoi hoki i telaa tama. ✧ ³⁵ Ki mee kootou e hakassura te manava laaoi ki telaa tama, te henua ma ki illoa maa kootou ni disaipol aaku."

Jesus e taratara maa Peter ma ki huu maa ia see iloa iaa Ia

(Mt 26.31-35; Mk 14.27-31; Lk 22.31-34)

³⁶ Teenaa ki vasiri ake Simon Peter, "TeAriki, koe ma ki hano ki hea?"

Jesus ki mee ake, "Koe see lavaa te tautari mai ki taku kina e hano i te saaita nei, tevana iaa kimuri, koe ma ki tautari mai kiaa nau."

³⁷ Peter ki vasiri ake, "TeAriki. Nau see lavaa te tautari atu i te saaita nei raa ko te aa? Nau e lavaa te mee ki mate nau iaa koe!"

³⁸ Teenaa ki mee ake Jesus, "Koe maaoni e lavaa te mee ki mate koe iaa nau? Nau e taratara atu maaoni. Saaita naa manu te tahaata seki ttani raa, koe ma ki vana oo saaita e toru maa koe see iloa iaa nau."

14

Jesus, te ara ki te Tamana

✧ **13.34** Jn 15.12,17; 1 Jn 3.23; 2 Jn 5

¹ Jesus ki mee ake ki ana disaipol, “Kootou ki see ssopo naa manava kootou. Tiiake naa ora ki TeAtua, aa kootou ku tuku mai naa ora kiaa nau. ² Te hare taku Tamana raa e takkoto ana puitana tammaki. Teenei nau ku hano no tuku mai hakaoti ni kina maa kootou. Nau see lavaa te taratara atu peenei ki mee maa ni see hai puitana e takkoto iloto te hare taku Tamana. ³ Taku saaita ku oti te tuku mai naa kina maa kootou raa, nau ma ki ahemai no toa kootou ki oo ake kootou no nnoho taatou i taku kina e noho. ⁴ Kootou e illoa i te ara e hano no tae ki taku kina ma ki hano.”

⁵ Thomas ki vasiri ake, “TeAriki, maatou see illoa i too kina ma ki hano. Maatou ma ki illoa peehea i te ara naa?”

⁶ Jesus ki mee ake, “Nau nei ko te ara, te hakamaaoni, aa te ora. Nau soko nau ko te ara tokotasi e hano ki te Tamana. ⁷ Saaita nei kootou ku illoa iaa nau. Teenaa kootou ma ki illoa hoki i taku Tamana. Kaamata i te saaita nei kootou ku illoa maaoni iaa Ia, i kootou ku oti te kkite iaa Ia.”

⁸ Philip ki mee ake, “TeAriki, hakaari mai too Tamana raa ki illoa maatou. Maatou e fiffai maa maatou ki illoa iaa Ia.”

⁹ Teenaa ki mee ake Jesus, “Philip, teenei seai se ssao huapotopoto nau ni noho ma kootou. Koe e mee mai maa koe ni seai iloo ki iloa hakaraaoi iaa nau? Ttama ku oti te kite i aa nau raa, a ia naa ku oti te kite hoki i taku Tamana. Koe ku mee mai peehea ki hakaari atu nau taku Tamana raa ki kkite kootou? ¹⁰ Philip, koe ki iloa maa te Tamana raa e takoto iaa nau, aa nau hoki e takoto i te Tamana. Naa taratara ni kauatu nau ki kootou raa, teenaa seai ni taratara taku tino.

Te Tamana e takoto i aa nau nei e mee ana heuna soko Ia. ¹¹ Hakannoo kiaa nau, i aa nau e taratara atu maa te Tamana e takoto iaa nau, aa nau hoki e takoto i te Tamana. Ki mee kootou see hakannoo ki naa taratara nei, kootou ku hakannoo mai i kootou ni kkite i aku vana e mee. ¹² Nau e taratara atu maaoni. Naa tama e hakannoo kiaa nau raa ma ki mee aku vana e mee nei. Maaoni iaa, naa vana laatou ma ki mee raa ma ki ttoe i naa vana nei, i te aa, i aa nau ku hano ki tae nau ki te Tamana. ¹³ Nau ma ki haia mai nau naa mee katoou kootou e kainnoo ki te Tamana iloto taku Inoa. Naa mahi taatou Tamana raa ma ki hakailotia mai tana Tama. ¹⁴ Ni mee peehea kootou e kainnoo mai iloto taku Inoa, nau ma ki haia a nau.

TeAitu Tapu ma ki heunatia mai TeAtua

¹⁵ “Ki mee kootou elaaoni maaoni iaa nau, kootou ku hakannoo ki aku taratara. ¹⁶ Nau ma ki vanaake ki taku Tamana ki heunatia atu telaa Tama ki tokonaki ki kootou. Ttama naa ma ki noho hakaoti ma kootou. ¹⁷ A ia naa ko TeAitu hakamaaoni. Te henua ma ki see fiffai kiaa ia, i laatou ma ki see kkite i aa ia, aa laatou hoki ma ki see illoa i aa ia. Kootou iaa e illoa i aa ia, i aa ia e noho ma kootou.

¹⁸ “Taku saaita ma ki hano raa, kootou ma ki see tiiake nau ki nnoho soko kootou. Nau ma ki oti ku ahemai ki kootou. ¹⁹ See rooroa aa naa tama te maarama nei ku see kkite hakaoti iaa nau. Kootou iaa ma ki kkite iaa nau. I aa nau e ora, teenaa kootou hoki ma ki ora. ²⁰ Saaita te aso naa e tae mai raa, kootou ma ki illoa maa nau e takoto i taku Tamana. E mee koi pee ko naa takkoto kootou iaa nau, aa nau i kootou.

21 “Naa tama e hakannoo no tautari ki aku taratara raa, teenaa ko naa tama e llee naa manava laatou iaa nau. Taku Tamana raa ma ki llee tana manava i naa tama e llee naa manava laatou iaa nau. Nau ma ki huri ake aku tiputipu kilaatou, i aa nau ma ki llee hoki taku manava i laatou.”

22 Judas (seai ko Judas Iscariot) ki mee ake, “TeAriki, koe e vana maa koe ma ki huri mai koi oo tiputipu ki maatou. Koe ma ki see huri ake oo tiputipu ki naa tama te maarama nei raa ko te aa?”

23 Teenaa ki mee ake Jesus, “Ttama e llee tana manava i aa nau raa ma ki hakannoo ki aku akonaki. Taku Tamana raa ma ki llee tana manava iaa ia. Maaua hai tamana ma ki oo atu no nnoho ma ia. 24 Ttama see hiihai kiaa nau raa see hakannoo ki aku akonaki. Aa naa akonaki kootou ni llono raa, teenaa seai ni akonaki aaku. Teenaa ni akonaki e oomai i te Tamana, Ttama ni heuna ma ki au nau.

25 “Nau ni kauatu hakaoti naa taratara nei i taku sao koi noho ma kootou. 26 TeAitu Tapu, te Tokonaki kootou, Ttama ma ki oti ku heunatia atu te Tamana iloto taku Inoa raa ma ki akonaki atu te kau vana hakkaatoa, ki hakamaarona kootou i aku taratara hakkaatoa ni kauatu.

27 “Nau e kauatu te laaoi TeAtua. Teenaa ko taku laaoi nei e kauatu ki nnoho ma kootou. Te tiputipu nei see sura i te maarama nei. Kootou see ssopo naa manava kootou ki see mattaku kootou. 28 Kootou ni llono iaa nau ni mee atu peela, ‘Nau ku hano, tevana iaa nau ma ki ahemai ki kootou.’ Ki mee kootou ni llee naa manava kootou iaa nau raa, kootou ni fiafia iaa nau ku hano

ki taku Tamana, i taku Tamana naa e noho hakamaatua iaa nau. ²⁹ Nau e taratara atu hakaoti i naa vana nei, i te saaita naa vana naa seki ssura. Sao naa vana nei e ssura raa, kootou ma ki illoa maa aku taratara nei ni taratara maaoni. ³⁰ Nau ma ki see hai turaa taratara hoki e kauatu ki kootou. I te aa, te tama hakamaatua te maarama nei ku au. Ana mahi see tae ki aku mahi, ³¹ tevana iaa naa tama te maarama nei ki illoa hakkaatoa i aa nau e llee taku manava i taku Tamana. Teenei e haia ai nau ana heuna nei.

“Kootou massike, taatou ki hakattaha i te kina nei.

15

Jesus, te laakau ‘grape’ maaoni

¹ “Nau nei ko te laakau maaoni, taku Tamana raa ko te tama e tori. ² Naa laa see ffua raa e tuutia a Ia no peesia, aa naa laa e ffua raa iaa, e pakia koi a Ia ki maarama te laakau raa ki mmiri ka pesi te lopo kaikai. ³ Naa ora kootou kunaa haka maaramatia iloo aku akonaki ni kauatu. ⁴ Kootou ki hakappae mai kiaa nau. Nau hoki ma ki hakappae atu ki kootou. See hai laa e lavaa te ffua ki mee te laa naa e mahaaki no moe soko ia. Te laa te laakau raa e hakauu ki te tahito raa ki lavaa te laa naa te ffua. Peelaa hoki, naa ora kootou see lavaa te ffua ki mee kootou see hakauu naa ora kootou kiaa nau.

⁵ “Nau nei ko te laakau e somo. Kootou naa ko naa laa. Naa tama e hakauu naa ora laatou kiaa nau, aa nau e hakauu taku ora ki laatou raa, naa ora naa tama naa ma ki ffua te lopo hua e taukalleka, i kootou see lavaa te mee naa vana

kootou soko kootou. ⁶ Naa tama see hakauu naa ora laatou kiaa nau raa, e mee ma ko naa laa see ffua e tuutia no peesia ki mmoe ka ppara. Naa laa e ppara raa ma ki hakanaaoporia no peesia ki te ahi no tuunia. ⁷ Ki mee kootou e hakauu naa ora kootou kiaa nau no tautari ki aku taratara raa, nau ma ki hookii atu te kau mee kootou e hiihai iaa nau. ⁸ Naa ora kootou ki ffua taukalleka, i teenei ko te tiputipu e hakasura naa mahi taku Tamana, aa teenei e mee ai kootou ma ni disaipol aaku.

⁹ “Nau elaaoi i kootou pee ko te laaoi taku Tamana iaa nau. Kootou hakappae mai kiaa nau ki takkoto kootou iloto taku laaoi. ¹⁰ Ki mee kootou e hakannoo ki aku akonaki, kootou ma ki ttaka ma taku laaoi. E mee koi pee ko nau ni hakannoo ki naa akonaki taku Tamana no taka nau ma tana laaoi.

¹¹ “Nau ni kauatu naa taratara nei ki takoto taku hiahia i kootou, teena ki ttaka kootou ka fiaffia maaoni. ¹² Taku taratara hakamaatua nei e mee peenei: Kootou kilaoi i telaa tama pee ko nau elaaoi i kootou.✧

¹³ Ki mee se tama elaaoi maaoni i tana soa, a ia ki lavaa te mee ki mate ia ki tokonaki ki tana soa. Teena te laaoi te tama naa elaka i aruna te laaoi naa tama hakkaatoa. ¹⁴ Ki mee kootou e tautari maaoni ki aku taratara e kauatu nei, taatou e vaisoa maaoni. ¹⁵ Kootou ku see taapaa a nau ma ni poe hoki. I te aa, te poe raa see iloa i naa heuna tana hakamau. Kootou nei ku taapaa a nau ma ni soa aaku. I te aa, nau ku oti te taratara atu naa vana hakkaatoa taku Tamana ni mee mai. ¹⁶ Nau ni see hakamaatinoria

✧ 15.12 Jn 13.34; 15.17; 1 Jn 3.23; 2 Jn 5

kootou. Kootou are ni hakamaatinoria a nau ki oo kootou no ffua te lopo hua taukalleka. Teenaa ko naa hua e takkoto hakaoti. Taku Tamana raa ma ki hookii atu te kau mee kootou e kainnoo ake iloto taku Inoa. ¹⁷ Teenei taku taratara hakamaatua e kauatu ki kootou, 'Manava laaoi i telaa tama.'

Naa tama te maarama nei ma ki lotoffaaeo i kootou

¹⁸ "Ki mee naa tama te maarama nei e lotoffaaeo i kootou, kootou ku illoa ilaatou ni lotoffaaeo iaa nau imua. ¹⁹ Ki mee kootou ni tama maaoni te maarama nei, teenaa naa tama naa ma ki laaoi i kootou. Tevana iaa kootou ku see mee ma ni tama te maarama nei, i kootou ni tama ni hakamaatinoria a nau. Teenaa ko te vana naa tama te maarama nei e lotoffaaeo i kootou. ²⁰ Hakamaarona i taku taratara ni kauatu ki kootou: 'See hai poe e hakahiti i aruna tana hakamau.' Ki mee nau ni hai haaeo ina naa tama te maarama nei, teenaa kootou hoki ma ki hai haaeo ina. Ki mee laatou ni hakannoo ki aku taratara, laatou hoki ma ki hakannoo ki naa taratara kootou.✧

²¹ Kootou ma ki see haia hakaraaoina laatou i kootou ni tama aaku, i te aa, naa tama naa see illoa i te Tama ni heuna ma ki au nau.

²² Ki mee nau ni see au no taratara ake ki laatou raa, laatou ni see mee ma ni tama haisara, aa teenei laatou ku see lavaa te taratara maa laatou ni see illoa maa naa mee raa e ssara. ²³ Ttama e lotoffaaeo iaa nau raa e lotoffaaeo hoki i taku Tamana. ²⁴ Ki mee nau ni see hakasura naa vana ni seai iloo ki haia se tama raa, laatou ni see mee ma ni tama

✧ 15.20 Mt 10.24; Lk 6.40; Jn 13.16

haisara. Tevana iaa niaaina maa laatou ni kkite i aku vana ni mee raa, laatou e lotoffaaeo i maaua ma taku Tamana raa hakapaa. ²⁵ Te mee nei ni sura ki ttino naa taratara e hakatuu i naa Loo laatou peelaa, 'Laatou ni lotoffaaeo vare koi iaa nau.'☆

²⁶ "Te tama e tokonaki raa ma ki au, teenaa ko TeAitu maaoni e hakailotia a Ia te hakamaaoni i TeAtua. A Ia ma ki heunatia mai nau i te Tamana raa ki hakaeta atu ki kootou i aku tiputipu. ²⁷ Kootou hoki ma ki hakaeta i aku tiputipu, i kootou ni ttaka mai iloo ma nau i te kaamata.

16

¹ "Nau ni mee atu naa taratara nei ki see tiiake kootou naa lotu kootou. ² Kootou ma ki kerekereia i naa hare lotu. Te saaita raa ma ki tae mai, teenaa laatou ma ki taratara ki taia kootou ilaatou ma ki mee ma teenaa te hiihai TeAtua. ³ Te henua ma ki mee naa vana nei ki kootou ilaatou see illoa iaa nau ma taku Tamana. ⁴ Nau ni taratara atu naa mee nei, i te saaita naa vana naa e ssura raa, kootou ku mannatu lokoi i aa nau ku oti te taratara atu hakaoti ki kootou.

Naa heuna TeAitu Tapu TeAtua.

"Nau ni see taratara atu naa vana nei imua, iaa nau koi noho ma kootou. ⁵ Teenei nau ku ahe ki te tama ni heuna ma ki au nau, tevana iaa seai iloo se tama i kootou e vasiri mai i taku kina ma ki hano. ⁶ Naa manava kootou nei ku ssopo iaa nau ku taratara atu naa vana nei. ⁷ Tevana iaa nau e taratara atu maaoni. Teenei se taukareka kootou

☆ 15.25 Ps 35.19; 69.4

e seeia nau i taku hano e hano nei. Ki mee nau see hano, te Tama e tokonaki raa ma ki see lavaa te heunatia mai TeAtua. E taukareka maa nau ki hano, ki heunatia mai nau TeAitu ki kootou. ⁸ Tana saaita ma ki au raa, a Ia ma ki huri ake ki naa tama te maarama nei i naa haisara laatou, ki illoa laatou maa laatou e ssara i te tiputipu naa haisara, ma te tiputipu e tonu, aa ki illoa laatou hoki maa TeAtua ma ki hakatonutonu naa mee hakkaatoa. ⁹ Te Tama naa ma ki huri ake maa naa tama naa e ssara i te tiputipu naa haisara, i laatou see hakannoo kiaa nau. ¹⁰ A Ia ma ki huri ake hoki maa naa tama naa e ssara i te tiputipu e tonu, i aa nau ku hano ki taku Tamana, teenaa kootou ma ki see kkite hakaoti iaa nau. ¹¹ Ttama naa ma ki huri ake hoki maa naa tama naa e ssara, i TeAtua ma ki hakatonutonu naa mee hakkaatoa, teenaa a Ia kunaa hakatonutonu are te tama hakamaatua te maarama i laro nei.

¹² “Nau e mee te lope taratara ki kauatu ki kootou, tevana iaa nau e iloa maa kootou ma ki hainattaa iloo te tauhia kootou naa taratara nei hakkaatoa. ¹³ Ssao TeAitu te Hakamaaoni ma ki tae mai raa, a Ia ma ki huri atu te ara e tonu. A Ia ma ki see kauatu ma ni taratara tana tino soko ia. Seai. A Ia ma ki tarataraina koi a Ia ana taratara e llono, ka taratara hoki i naa vana ma ki ssura imuri. ¹⁴ Ttama naa ma ki huri atu aku tiputipu ki kkite kootou i naa takkoto aku mahi. ¹⁵ Naa mee hakkaatoa taku Tamana raa, teenaa ni mee aaku. Teenaa e mee atu ai nau maa TeAitu raa ma ki huri atu aku tiputipu ki kkite kootou.”

Naa tama hakaaroha ma ki oti ku fiafia

¹⁶ Teenaa Jesus ki mee ake hoki, “See rooroa aa kootou ma ki see kkite iaa nau, aa kimuri hoki kootou ku kkite iaa nau.”

¹⁷ E mee naa disaipol ni vasirisiri soko laatou peelaa, “Tama nei e taratara maa ku see rooroa aa taatou ku see kkite iaa Ia, aa maa kimuri koi taatou ku kkite hoki iaa Ia. A Ia e taratara hoki maa Ia ku hano ki tana Tamana. ¹⁸ Teenei se aa te tama nei e mee maa, ‘see rooroa?’ Taatou seai iloo ki massaro i naa taratara te Tama nei.”

¹⁹ Jesus ni iloa maa naa tama naa e ttuu ma ki vasiri ake ki illoa laatou i ana taratara e mee nei. Teenaa ki mee ake Ia kilaatou, “Nau ni taratara peelaa, ‘See rooroa aa kootou ma ki see kkite iaa nau. See rooroa hoki aa kootou ku kkite iaa nau.’ Teenei te taratara e ttuu kootou ka vasirisiri soko kootou?”

²⁰ Nau e taratara atu maaoni. Kootou ma ki ttani ka nnoho hakaaroha. Naa tama te maarama nei iaa ma ki nnoho ka fiafia. Kootou ma ki nnoho hakaaroha i te ssao nei, tevana iaa kootou ma ki oti ku fiafia imuri.

²¹ Te tiputipu nei e mee koi pee ko te tinae e taupiri ki haanau. Te tinae naa ma ki tanitani seemuu i aa ia e iloa maa tana saaita e hakallono isu raa ku taupiri. Tevana iaa tana saaita ku oti te haanau raa, a ia ma ki ssiri hakaoti i naa isu, i aa ia ku hiahia maa ia ku mee tana tamariki. ²² Teenei e mee ma ko kootou. Ssao nei, kootou e ttani. Taku sao ma ki ahemai ki kootou raa, kootou ma ki fiafia. See hai tama e lavaa te hanaa ia te hiahia naa i naa manava kootou.

²³ “I te ssao naa, kootou ma ki see kainnoo mai kiaa nau. Nau e taratara atu maaoni. Te Tamana ma ki kauatu se aa kootou e kainnoo ake iloto

taku Inoa. ²⁴ Imua raa kootou ni see kainnoo ki TeAtua iloto taku Inoa. Ssao nei kootou ki kainnoo ki kauatu ni mee ma kootou, ki ttaka kootou ka fiafia maaoni.

Naa mahi te maarama nei see tae ki naa mahi Jesus

²⁵ “Imua raa nau ni kauatu naa taratara e hainattaa kootou te illoa. Tevana iaa te ssao raa ma ki tae mai, teenaa ko taku saaita ma ki see taratara ki naa taratara e hainattaa peenaa. Nau ma ki taratara atu hakaraaai ki illoa kootou i naa tiputipu te Tamana. ²⁶ Saaita te aso naa e tae mai raa, kootou ma ki kainnoo soko kootou kiaa Ia iloto taku Inoa. Nau see taratara atu peelaa maa nau ma ki kainnoo ki TeAtua i te vasi kootou. ²⁷ Te Tamana e hai tama laaai i kootou, i kootou e laaai iaa nau, aa kootou e illoa maa nau niau i TeAtua. ²⁸ Nau niau maaoni i te Tamana no noho i te maarama nei. Teenei nau ku mee ki tiiake te maarama nei no ahe ki te Tamana.”

²⁹ Teenaa ki mee ake ana disaipol, “Teenei maatou ku massaro hakaraaai i oo taratara, i aa koe ku taratara hakaraaai mai no mallama naa pisouru maatou. ³⁰ Maatou nei ku illoa maa koe e atamai i te kau vana. Niaaina maa see hai tama e vasiri atu kiaa koe, koe kunaa iloa are i te maanatu te tama. Teenei maatou ku illoa maaoni maa koe ni au i TeAtua.”

³¹ Jesus ki mee ake, “Teenei kootou ku illoa maaoni? ³² Ssao raa ma ki tae mai, kootou ma ki masseu no ffuro ki naa matakaaina kootou, ka noho nau soko nau. Tevana iaa nau ma ki see noho soko nau, i te Tamana raa e taka ma nau. ³³ Nau ni taratara atu naa mee nei ki hakappae mai kootou ki nnoho laaai kootou.

Kootou ma ki llave i naa haaeo te maarama nei, tevana iaa kootou ki see ppore naa manava kootou. Naa mahi te maarama nei ku oti te tinaia a nau.”

17

Jesus e taku ki TeAtua

¹ Kimuri ana taratara nei raa, Jesus ni ttoka ki te lani no taku ki TeAtua, “Tamana. Taku sao e hakallono isu raa ku tae mai. Huri ake naa mahi too Tama, ki huri ake Ia oo mahi ki te henua. ² Koe ni kauake oo mahi ki roorosi Ia naa tama hakkaatoa, ki hakaoratia a Ia oo tama ni kauake. ³ Te ora e ora hakaoti raa e mee maa laatou e illoa iaa koe, TeAtua maaoni tokotasi. Laatou hoki e illoa i Jesus Christ, too tama ni kkave mai. ⁴ Nau ku oti te huri ake oo mahi iloto te maarama nei, i taku saaita ni hakaoti oo heuna ni kaumai ki haia. ⁵ Tamana! Huri ake aku mahi imua oo karamata i te saaita nei, e mee pee ko naa mahi ni taka ma nau imua te mahaa mai ana te maarama nei.

⁶ “Koe ku oti te hakailotia a nau ki oo tama ni hiri no kaumai i te maarama nei. Teenaa ko oo tama ni hiri no kaumai kiaa nau, i laatou e hakannoo ki oo taratara. ⁷ Teenei laatou ku illoa maa te kau mee e taka ma nau nei ni mee e kaumai koe. ⁸ Laatou ni hakannoo ki oo taratara ni kauake nau. Laatou e illoa maa nau maaoni ni au iaa koe, aa laatou hoki e illoa maa nau ni heunatia mai koe.

⁹ “Nau see taku ma ki tokonaki koe ki naa tama te maarama nei hakkaatoa. Nau e taku koi ki tokonaki mai koe ki oo tama ni kaumai kiaa nau. ¹⁰ Naa tama e ttaka ma nau nei ni tama aau, e mee pee ko oo tama raa

ni tama aaku. Aku mahi e takkoto i laatou.
¹¹ Teenei nau ku hanatu kiaa koe. Nau ku see noho i te maarama nei, aa laaou iaa ma ki noho ake i te maarama nei. Tamana e Tapu! Roorosi hakaraaoi ki naa tama naa i naa mahi too Inoa. Teenaa ko te Inoa aau ni kaumai kiaa nau, ki mee laaou ma se tama tokotasi pee ko taaua. ¹² Taku sao ni noho ma laaou raa, nau ni roorosi hakaraaoi iloo ki laaou i naa mahi too Inoa ni kaumai. See hai tama i laaou ni mahana i aku rima. Ttama koi tokotasi ni mahana raa ko te tama ni tukua ki mahana, ki ttino naa taratara te Laupepa Tapu.☆

¹³ "Teenei nau ku hanatu kiaa koe. Nau e taratara peenei i aa nau koi noho i te maarama nei, ki ttaka laaou ma taku hiahia etaka ma nau. ¹⁴ Nau ku oti te kauake oo taratara ki laaou, tevana iaa naa tama te maarama nei e lotoffaeo i laaou, i laaou sei ni tama te maarama nei pee ko nau hoki sei se tama te maarama nei. ¹⁵ Nau see mee atu ma ki hakataharia laaou i te maarama nei. Sei. Nau e hiihai maa koe ki roorosi naa tama naa i te tipua hakallika. ¹⁶ Laaou sei ni tama te maarama nei, e mee pee ko nau hoki sei se tama te maarama nei. ¹⁷ Hakatapuria naa ora naa tama naa ki tau ma te hakamaaoni oo taratara, i oo taratara naa ko te hakamaaoni. ¹⁸ Naa tama naa ni heunatia a nau ki oo ki te maarama nei, e mee pee ko nau ni heunatia mai koe ki te maarama nei. ¹⁹ Nau e hakkee atu taku ora ki tapu, ki lavaa naa tama naa te hakkee atu hoki naa ora laaou. ²⁰ "Nau see taku koi ma ki tokonaki koe

☆ 17.12 Ps 41.9; Jn 13.18

kilaatou soko laatou. Seai. Nau e taku hoki ki tokonaki koe ki naa tama e lotu iaa nau i laatou ni llono i naa taratara naa tama naa.

²¹ Nau e taku maa laatou kinnoho hakapaa ma setama tokotasi pee kotaaua. Tamana! Haia naa tama naa ki takkoto laatou itaaua, e mee pee ko koe e takoto iloto taku manava, aa nau e takoto iloto too manava, ki illoa naa tama te maarama nei maa nau ni heunatia mai koe ki te maarama nei.

²² Nau ku oti te kauake naa mahi ni kaumai koe ma ki kauake ki laatou, kinnoho laatou hakapaa pee kotaaua.

²³ Nau ki takoto iloto naa manava laatou iaa koe e takoto iloto taku manava, kinnoho hakapaa laatou ma setama tokotasi. Teenaa naa tama te maarama nei ma ki illoa maa nau ni heunatia mai koe, aa koe e haitama laaoi i naa tama e lotu, pee ko koe e haitama laaoi iaa nau.

²⁴ “Tamana. Naa tama naa ni kaumai koe kiaa nau, teenaa nau e hiihai maa laatou ki oo ake ki taku kina e noho, ki kkite laatou i aku mahi, naa mahi ni kaumai koe. I te aa, iaa koe e haitama laaoi iaa nau imua te mahaa mai ana te maarama nei.

²⁵ “Tamana. Ttiputipu e tonu raa e taka ma koe. Naa tama te maarama nei see illoa maaoni iaa koe. Nau iaa e iloa iaa koe, aa naa tama nei e illoa maa nau ni heunatia mai koe. ²⁶ Nau ku oti te huri ake too tiputipu. Teenei nau ma ki mmata ki see ssiri laatou iaa koe, ki takoto too laaoi iaa nau raa iloto naa manava laatou. Teenaa nau hoki ki takoto i laatou.”

*Jesus ku tauhia naa hakamau naa Jew
(Mt 26.47-56; Mk 14.43-50; Lk 22.47-53)*

¹ Te saaita Jesus ni taku no oti raa, a Ia ni hano ma ana disaipol raa no hakahiti ki telaa vasi te Riva Kidron. Te kina naa e takoto tana verena e ssomo naa laakau oliv. A Ia ma ana disaipol raa ni oo atu ki te verena naa. ² Judas, te tama ma ki hakaari ake Jesus ki naa hakamau raa, e iloa i te verena naa. A ia e iloa i teenaa se kina laatou maraa etoa Jesus. ³ Teenaa ki hanatu Judas ma naa soldia i Rome raa ma naa roorosi te Hare Tapu ki tauhia laatou Jesus. Naa tama naa e heunatia ake naa Faarisi raa ma naa maatua hakamaatua. Laatou ni oo atu ma naa hana laatou ka ppiki hoki naa ahi. ⁴ Jesus iaa kunaa iloa are i naa vana naa tama naa ma ki mee kiaa Ia. Teenaa masike iloo Ia no hanatu ki laatou no vasiri ake, "Kootou e ssee i ai?"

⁵ Teenaa ki mee ake laatou, "Maatou e ssee i Jesus, te tama i Nazareth."

Jesus ki mee ake, "Teenei nau."

Judas e tuu ma laatou i te kina naa. ⁶ Saaita Jesus ni mee ake maa, "Teenei nau," laatou ni taussina hakkaatoa kimuri no lleiho ki laro. ⁷ Jesus ki vasiri ake hoki, "Kootou e ssee i ai?"

Laatou ki mee ake hoki, "Maatou e ssee i Jesus, te tama i Nazareth."

⁸ Jesus ki mee ake, "Nau ku oti te mee atu maa teenei nau. Ki mee kootou e ssee koi iaa nau, kootou ku tiiake naa tama nei ki oo." ⁹ (A Ia ni taratara peenei ki ttino ana taratara ni mee maa, "See hai tama i oo tama ni kaumai raa ni mahana i aku rima.")

10 Simon Peter ni masike ma tana komu taa tama raa no tuutia a ia te kautarina hakamaatau te poe te Maatua Hakamau raa no motu. (Te inoa te poe raa ko Malkus.) 11 Teenaa ki mee ake Jesus ki Peter, “Peter, tuku te komu naa ki laro! Koe e maanatu maa nau see hiihai maa nau e hakallono isu i te ara taku Tamana ni hiihai?”☆

Jesus e hakatuuria imua Annas

12 Araa oo atu iloo naa soldia i Rome raa ma te hakamau laatou ma naa roorosi te Hare Tapu raa no tauhia Jesus, ka saisaitia ana rima. 13 Jesus ni taakina laatou imua ki Annas, te hinaona Kaiapas, te Maatua Hakamau i te ssao naa. 14 Teenaa ko Kaiapas raa ni vanaake ki naa hakamau naa Jew raa maa e taukareka ki mate se tama tokotasi ki ssao te henua hakkaatoa.

Peter e huu maa ia see iloa i Jesus

(Mt 26.69-70; Mk 14.66-68; Lk 22.55-57)

15 Simon Peter ma telaa disaipol hoki ni tautari atu vaamuri Jesus. Teenaa ko te disaipol e ilotia hakaraaoi iloo te Maatua Hakamau. Teenaa ni lavaa ai te disaipol naa te uru atu vaamuri Jesus ki loto te hare te Maatua Hakamau. 16 Peter iaa ni tuu koi i haho. Te disaipol ni uru ki hare raa ni ahe ake no vanaake ki te ffine e roorosi te tootoka raa ki hakauru hia ake Peter ki hare. 17 Teenaa ki vasiri ake te ffine naa ki Peter, “Koe hoki se disaipol Jesus, anii?”

Peter ki mee ake, “Seai iloo.”

☆ **18.11** Mt 26.39; Mk 14.36; Lk 22.42

18 Te saaita raa, te kina raa ku saumakallii, teenaa naa poe raa ma naa roorosi te Hare Tapu raa e ttuu ka haka mahana naa haitino laatou i te vasi te ahi. Peter ni hanatu no ttuu i laatou ka haka mahana hoki tana haitino.

Te Maatua Hakamau raa e vasirisiri ake ki Jesus

(Mt 26.59-66; Mk 14.55-64; Lk 22.66-71)

19 Te Maatua Hakamau raa ni vasirisiri ake ki Jesus i ana disaipol raa ma ana taratara e akonaki ki laatou. 20 Teenaa ki mee ake Jesus, “Nau maraa e tuu ka taratara imua naa karamata naa tama i naa kina hakkaatoa. Nau hoki maraa e taratara ki naa kuturana naa Jew iloto naa hare lotu laatou ma iloto te Hare Tapu. Nau seai aku taratara ni mee mmuni i kootou. 21 Koe e vasirisiri mai kiaa nau ki aa? Vasiri ake ki naa tama ni llono i aku taratara. Laatou e illoa i aku taratara ni mee.”

22 Saaita Jesus ni mee ana taratara nei, te roorosi tokotasi ni huri atu no paakia ana maaisu, ka mee ake, “Koe see lavaa te taratara peenaa ki te Maatua Hakamau!”

23 Teenaa ki mee ake Jesus, “Ki mee aku taratara ni mee nei e ssara, koe ku mee ake ki naa tama e ttuu i te kina nei ma se aa e sara. Aa ki mee aku taratara nei ni taratara maaoni, aku maaisu e paakia a koe raa ko te aa?”

24 Ki oti raa Jesus ku kaavea Annas ki Kaiapas. Annas ni see mee ake ki naa soldia raa ma ki veetea naa rima Jesus.

Peter e huu hoki maa ia see iloa i Jesus
(Mt 26.71-75; Mk 14.69-72; Lk 22.58-62)

²⁵ Peter koi tuu ka haka mahana tana haitino, teenaa ki vasiri ake aaraa tama kiaa ia, “Koe hoki se disaipol te tama naa, anii?”

Teenaa ki mee ake Peter, “Seai. Nau seai se disaipol te tama naa.”

²⁶ Teelaa se poe tokotasi i naa poe te Maatua Hakamau i te kina naa. A ia naa se hareakina te poe ni tuutia tana kautarina Peter. A ia ni huri ake ki Peter no mee ake, “Teenei seai ko koe raa ni kiitea a nau iloto te verena?”

²⁷ Teenaa ki mee ake hoki Peter, “Seai.” Saaita naa koi raa te moa raa ku tani.

Jesus e taakina ki Pilate

(Mt 27.1-2,11-14; Mk 15.1-5; Lk 23.1-5)

²⁸ Tahaata telaa aso raa, Jesus ni toa laatou i te hare Kaiapas raa no kaavea ki te hare Pilate. Saaita laatou ni ttae atu raa, naa hakamau naa Jew raa ni see uru ki loto te hare naa, i laatou see fiffai maa laatou e kerekkere i te vasi naa Loo laatou. Laatou e mattaku maa laatou ma ki kerekkere aa laatou ku see lavaa te kkai te kaikai te Pasova. ²⁹ Teenaa ki masike Pilate no hanatu ki laatou i haho no vasiri ake ki laatou, “Se aa te tama nei e hakasara?”

³⁰ Teenaa ki mee ake naa tama naa, “Ki mee te tama nei ni see hai vana ni hakasara raa, a ia ni see taakina mai are maatou kiaa koe.”

³¹ Pilate ki mee ake, “Teenaa kootou ku too te tama naa no hakatonutonu soko kootou ki naa loo kootou.”

Teenaa ki mee ake hoki laatou, “Maatou see tau te taa te tama ki mate.” ³² (Naa vana nei e hanotonu ma te taratara Jesus ni mee i te ara tana mate.)[☆]

[☆] **18.32** Jn 3.14; 12.32

³³ Pilate ni ahe ki tana hare raa no kannaatia ake Jesus no vasiri ake, “Koe maaoni ko te Tuku naa Jew?”

³⁴ Teenaa ki mee ake Jesus, “Teenei se maanatu koi aau ma ki vasiri mai koe i te mee nei? E hai tama ni taratara atu kiaa koe iaa nau?”

³⁵ Pilate ki mee ake, “Koe e vasiri mai raa ko nau se Jew? Koe e taakina mai are naa tama kootou raa ma naa maatua hakamaatua kootou. Se aa koe ni hakasara?”

³⁶ Jesus ki mee ake, “Taku nohorana raa see takoto i te maarama nei. Ki mee taku nohorana raa e takoto i te maarama nei raa, kootou ni hetaa ma naa tama e tautari iaa nau, ki see lavaa nau te tauhia naa hakamau naa Jew. Seai, taku nohorana raa see tuu i te kina nei.”

³⁷ Teenaa ki vasiri ake Pilate, “Koe se Tuku maaoni?”

Jesus ki mee ake, “Koe naa e vana maa nau se Tuku. Nau ni haanauria ki hakasura mai nau ki te maarama nei no tarataraina naa taratara maaoni TeAtua. Naa tama e fiffai ki tautari laatou ki naa taratara maaoni raa ma ki hakannoo ki aku taratara.”

³⁸ Teenaa ki vasiri ake Pilate, “Teenaa se aa e tarataraina a koe ma ko te hakamaaoni?”

Jesus ku tukua ki taia ki mate

(Mt 27.15-31; Mk 15.6-20; Lk 23.13-25)

Teenaa ki ahe Pilate ki haho no mee ake ki naa tama, “Nau see haisara e kite i te tama nei.

³⁹ Tevana iaa nau e iloa maa maatou maraa e ffana te karapusi tokotasi i te kau saaita kootou e mee te Pasova kootou. Kootou fiffai ki hanaa te Tuku kootou naa Jew nei?”

⁴⁰ Naa tama raa ni ffuri atu no tanitani varo, “Seai! Koe see hanaa mai te tama naa. Maatou

fiffai ki hanaa mai Barabas!” (Barabas se tama e taa tama.)

19

¹ Teenaa ki masike Pilate no kaavea Jesus ki ana soldia raa ki sarua. ² Naa soldia raa ni penapena te hau naa tuku ki naa laakau tuitui raa no hakaoria laatou i te pisouru Jesus. Ki oti raa, hakkahuria iloo laatou ki te kkahu e pura ma ko naa kkahu naa tuku te maarama nei. ³ Teenaa ki taussua atu laatou peelaa, “A koe, te Tuku naa Jew, koe ki taka rooroa.” Laatou ni ffuri hoki no paakia laatou naa maaisu Jesus.

⁴ Pilate ni ahe atu hoki no vanaake ki laatou, “Tama nei ku hakaaha atu nau ki kootou. Nau see haisara e kite i te tama nei.” ⁵ Teenaa ki hakasura iho Jesus ma tana hau tuitui, aa e kkahu ki te kkahu naa tuku. Pilate ki mee ake, “Kootou mmata. Teenei kootou tama!”

⁶ Saaita naa maatua hakamaatua raa ma naa roorosi te Hare Tapu raa ni kkite i Jesus raa, laatou ni tanitani varo atu ki Pilate, “Tuukia tama naa ki te kros! Tuukia tama naa ki te kros!” Teenaa ki mee ake Pilate, “Kootou oomai soko kootou no tuukia te tama nei i te kros. Nau seai taku sara e kite iaa ia.”

⁷ Te kuturana i te kina naa ni hakaaha atu, “Maatou e mee naa Loo maatou e hakatuu maa te tama peenaa ki taia ki mate, i aa ia e mee maa ia se Tama TeAtua.”

⁸ Pilate ni matakū i naa taratara naa tama nei e mee ake. ⁹ Teenaa ki ahe hoki a ia no vasiri ake ki Jesus, “Koe se tama e au i hea?” Tevana iaa Jesus ni see hakaaha ake tana taratara. A Ia ni tuu seemuu koi.

10 Pilate ki mee ake, “Koe see lavaa te taratara mai kiaa nau? Maanatu hakaraaoi. Too ora e takoto i aku rima. Ki mee nau e ttapa ma koe ki hanaa, koe e lavaa te hanaa nau. Ki mee nau e ttapa ma koe ki haia ki mate, koe e lavaa te haia ki mate.”

11 Jesus ki mee ake, “Koe e haimahi i teenaa ni mahi ni kauatu TeAtua. Te tama ni heunatia a ia naa tama nei ki oo ake no tauhia nau no kaavea mai kiaa koe raa e takoto tana hui sara. Tana sara raa e ttoe are i too ssara e mee nei.”

12 Saaita Pilate nilono naa taratara Jesus e kauake nei raa, a ia ni ssee se ara ma ki hanaa Jesus. Tevana iaa naa Jew raa ni ttuu ka tanitani varo kiaa ia, “Ki mee te tama naa e ttiake koe ki hano, maatou ku illoa maa koe seai se ssoa maaoni te Tuku i Rome! Te tama e ttapa ma ia hoki se tuku raa, a ia naa ku mee maa ia e hakahiti te Tuku maaoni i Rome.”

13 Saaita Pilate nilono naa taratara nei, a ia ni haka ttaki atu Jesus no hakatuuria i te mataahare i haho. A ia iaa ku hano no noho i te kina e hakatonutonu e ttapa ma ko ‘Matappaa Hatu’. (Te kina naa e ttapa ma ko ‘Gabata’ i te taratara naa tama te henua naa.)

14 Saaita naa raa ku tae ki telaaraatea*. Teenaa ko te aso imua te Pasova. Pilate ki mee ake ki laatou, “Teenei te tuku kootou!”

15 Teenaa ki ffuri atu naa tama naa no tanitani varo atu, “Taia tama naa! Taia tama naa! Tuukia tama naa ki te kros.”

* **19.14** telaaraatea: teenaa te saaita te peeloo te kkai

Teena ki vasiri ake Pilate ki laatou, “Kootou e fiffai maa te tuku kootou nei ki tuukia ki te kros?”

Naa maatua hakamaatua raa ki mee ake, “Maatou tuku raa e noho i Rome. Maatou see hai tuku hoki.”

¹⁶ Teena ki masike atu Pilate no hookii ake Jesus ki laatou ki tuukia ki te kros.

Jesus e tuukia ki te kros

(Mt 27.32-44; Mk 15.21-32; Lk 23.26-43)

Teena ki hakattaki naa tama naa Jesus ki haho. ¹⁷ A Ia ni amo tana kros naa no tae ki te kina e ttapa ma ko “Te kina te Ivi te Pisouru.”

(Naa Jew raa e ttapa te kina naa ma ko Golgota.) ¹⁸ Teena ki tuukia laatou Jesus ki te kros i te kina naa. Takarua karapusi hoki ni tuukia laatou i naa vasi Jesus. ¹⁹ Pilate ni sissii tana taratara no hakammau i aruna te kros, “Jesus te tama i Nazareth, te Tuku naa Jew.” ²⁰ Turaa tama iloo ni kkite i te taratara e sissii nei, i te kina Jesus ni tuukia raa see mmao i Jerusalem. Te taratara naa e sissii ki te taratara haka Jew, te taratara haka Rome, aa te taratara haka Greece. ²¹ Teena ki mee ake naa maatua hakamaatua raa ki Pilate, “Koe see tukua a koe maa teenei se Tuku maatou naa Jew. Koe ki sissii peelaa, ‘Ttama nei e mee maa ia ko te Tuku naa Jew.’ ”

²² Teena ki mee ake Pilate, “Taku taratara ni sissii naa ma ki takoto peenaa.”

²³ Saaita Jesus ku oti te tuukia laatou ki te kros raa, naa soldia naa ni toa laatou naa hekau Jesus raa no vaevae i laatou. Laatou ni vvae naa hekau naa ki naa tuuhana e haa,

te soldia tana mee. Laatou ni toa hoki laatou te kkahu raa ma ki vvae ma laatou, tevana iaa te kkahu raa e ttui koi ki te maro tokotasi. Te kkahu naa see hai tuina vaaroto.

²⁴ Teenaa ki taratara laatou peelaa, "Taatou ki see saaea taatou te kkahu nei. Taatou ki mee se taffao ma taatou ki naa tamaa ha'u ki mmata ma ko ai te tama i taatou ma ki toa a ia te kkahu nei." Naa vana nei e ssura ki hanotonu ma naa taratara te Laupepa Tapu e mee maa:

"Laatou ni vaevae aku hekau ka mee naa taffao laatou ki mmata laatou ma ko ai te tama i laatou ma ki too taku kkahu." Teenei ko te tiputipu e hakasuratia naa soldia.

²⁵ Te tinna Jesus raa ma tana taina, Mary te aavana Clopas, aa ko Mary Magdalene ni ttuu ake i te kina te kros e tautau ai Jesus.

²⁶ Jesus ni ttoka atu no kite i tana tinna naa e tuu ake ma te disaipol e llee ai tana manava. Teenaa ki mee ake Ia ki tana tinna, "Teenaa too tama."

²⁷ Ki oti raa ku mee ake hoki ki tana disaipol, "Teenaa too tinna." Teenaa ki masike ai te disaipol naa no toa a ia te tinna Jesus raa no nnoho laaua.

Te mate Jesus

(Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸ Jesus ni iloa maa teenei ana heuna nei ku oti. Teenaa ki pesi tana taratara ki hanotonu ma naa taratara te Laupepa Tapu, "Nau hiiunu."*

²⁹ Teelaa se kamete wain e mmara e takoto i te kina naa soldia raa e ttuu. Naa soldia naa ni mmuni te tapaa maro ki te mata

* 19.24 Ps 22.18 * 19.28 Ps 69.21; 22.15

te laakau hisop raa no ttoko te tapaa maro naa ki loto te wain naa. Teenaa usu atu iloo laatou te tapaa maro naa ki naa maaisu Jesus.
³⁰ Jesus ni unu te wain e mmara raa, mee iloo tana taratara peelaa, "Teelaa ku oti!"

Teenaa ki hakamaruu tana pisouru no mate.

Te vasi kaumanava Jesus e urumakkina ki te ttao

³¹ Teenei ko te aso naa Jew raa e tukutuku hakaoti naa mee laatou ma te kaikai te Pasova. Laatou see fiffai maa naa haitino naa tama ni tuukia i naa kros raa e tauttau i te aso te Sabat. Teenaa ki oo naa hakamau naa Jew raa ki Pilate no mee ake ki taratara ake ia ki ana soldia raa ki oo no hatia naa vae naa tama naa, aa ku hanaa mai naa haitino laatou kilaro. Laatou e mee i teenaa ko te aso rima, aa laatou see fiffai maa naa haitino naa tama naa e tauttau peenaa i te aso te Sabat, i te aa, te Sabat e au nei se aso e lasi. ³² Teenaa ki oo naa soldia raa no ffati naa vae te tama mua. Ki oti raa laatou ku ffati hoki naa vae tana soa e tautau ma Jesus.

³³ Saaita laatou ni ttae atu ki Jesus raa, laatou ni kkite maa Jesus kunaa mate are. Teenaa ki see hatia ai laatou ana vae. ³⁴ Te soldia tokotasi ni urumakkina a ia te kaumanava Jesus ki tana tao. Teenaa ki llohi mai te vai

ma te ttoo i te saaita naa lokoi. ³⁵ (Te tama ni kite i te vana nei e taratara atu ki illoa kootou i ana vana ni kkite. A ia e taratara ki te taratara maaoni, ia ia e hiihai maa kootou ki illoa maa naa taratara nei ni taratara maaoni.)

³⁶ Naa vana nei ni ssura ki ttino naa taratara te Laupepa Tapu e mee peelaa, "See hai ivi

tana haitino ni ffati.”☆ 37 Telaa taratara e mee peelaa, “Te henua ma ki ttuu no ttoka kiaa Ia, te Tama laatou ni urumaki.”☆

Jesus ku tanumia

(Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Lk 23.50-56)

38 Teelaa se tama ite matakaaina Arimatia, tana inoa ko Joseph. Aia setama maraa e tautari mmuni i Jesus, ia a ia e matakua maa ia ma ki ilotia naa hakamau naa Jew. A ia ni hano no kainnoo ki Pilate ki kauake te haitino Jesus ki toa a ia no tanumia hakaraa oi. Pilate ni vanaake maa e taukareka koi, teenaa ki hano Joseph no too te haitino Jesus.

39 Nikodimus, te tama ni hano tana poo tokotasi no mmata i Jesus raa, ni oo laaua ma Joseph no too te haitino Jesus. A ia ni too te lopo mee mannoni, e noto naa kilo e matatoru, ka oo maa laaua. Teenaa ko naa ‘spice’, naa ‘myrrh’ aa ma naa ‘aloe’.”☆ 40 Takarua naa ni miinia laaua te haitino Jesus ki te maro makkini. Naa kaakaa mannoni naa ni mmini hakapaa ma te haitino Jesus, iteena se ara naa Jew maraa e mee ki naa tama laatou e mmate. 41 Teelaa se verena e tuu taupiri ki te kina Jesus ni tuukia ki te kros. I loto te verena naa e takoto tana taaruma hatu hoou. Te taaruma naa seki hai tama e mmate ni moe iloto. 42 Te haitino Jesus ni ponotia laaua ki loto te taruma naa. Laaua e mee i te taaruma naa e taupiri koi ki te kina Jesus ni tuukia ki te kros, aa te Sabat raa hoki ku taupiri.

☆ 19.36 Ex 12.46; Num 9.12; Ps 34.20 ☆ 19.37 Zech 12.10; Rev 1.7 ☆ 19.39 Jn 3.1-2

20

Te taaruma hua

(Mt 28.1-8; Mk 16.1-8; Lk 24.1-12)

¹ Tahaata poo te Hakamarolloo raa, Mary Magdalene ni hano ki te kava raa no kite maa te hatu te taaruma raa ku oti te hakatiperia ki te vasi. ² Teenaa ki tere ia ki Simon Peter ma telaa disaipol, teenaa ko te tama e lee ai te manava Jesus, no mee ake, “Te haitino TeAriki raa ku oti te toa naa tama. Maatou see illoa i te kina tana haitino e tukua laatou!”

³ Teenaa ki oo Simon Peter ma telaa disaipol ki te kava. ⁴ Takarua naa ni ffuro, tevana iaa telaa disaipol e makkuu are i Peter. Teenaa ko ia raa ni tae imua ki te kava. ⁵ Tana saaita ni tae ki te kava raa, a ia ni tuu koi i haho no hakatui kiloto te rua no kite naa maro koi ni mmini te haitino Jesus raa e mmoe iloto. ⁶ Simon Peter ni tae ake imuri no uru tonu lokoi ki loto te rua. A ia ni kite hoki naa maro ni mmini te haitino Jesus. ⁷ Te tapaa maro ni mmini te pisouru Jesus raa iaa ni haatua hakaraaaoi iloo ka tukua hakavasi. Te tapaa maro naa see moe ma aaraa maro. ⁸ Teenaa hanatu iloo te disaipol teelaa ni tae imua ki te kava raa no uru atu ki loto te rua. A ia ni hakatina lokoi i tana saaita ni kite i naa maro naa. ⁹ (Takarua naa seki massaro iloo i te taratara te Laupepa Tapu e mee maa Jesus ma ki masike mai i te mate.) ¹⁰ Ki oti raa ahe iloo laaua ki hare.

Jesus e hakasura ki Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Mk 16.9-11)

¹¹ Mary ni tuu ka tanitani i haho te taaruma. Teenaa hakatui iloo ia ka tani kiloto te rua.

12 A ia ni ttoka no kite iloo i te takarua ensol e noho i te kina Jesus ni hakamoeria. Ttama e noho i pisouru, aa telaa tama e noho i vae. Laaua kattoo e uru ki naa hekau makkini.
 13 Teenaa ki vasiri ake te takarua naa kiaa ia, “Te ffine nei, koe e tani i te aa?”

Mary ki mee ake, “Te haitino taku Ariki raa ku oti te toa naa tama. Nau see iloa i tana kina e tukua laatou.”

14 Ki oti raa hakatahuri iloo ia no kite i Jesus e tuu mai, tevana iaa a ia ni see mate maa teelaa ko Jesus.

15 Teenaa ki vasiri ake Jesus kiaa ia, “Koe e tani i te aa? Koe e ssee i ai?”

Te ffine raa ni ttau maa ia ko te tama e roorosi te kava. Teenaa ki mee ake ia peelaa, “Ki mee te tama naa ni toa a koe, koe ku hakaari mai ki hano nau no toomai tana haitino.”

16 Teenaa ki kannaa Jesus i tana inoa, “Mary!” Te ffine naa ni huri atu no mate lokoi maa teelaa ko Jesus.

Teenaa ki mee ake ia haka Jew, “Raboni!” (e mee maa ‘ttama e ako tama’)

17 Jesus ki mee ake, “Koe see kkaapa mai kiaa nau. Nau seki ahe ki taku Tamana. Tere no hakaari ake aku taaina iaa nau ku ahe ki te Tama raa, teenaa ko taku Tamana aa laatou Tamana, taku Atua aa laatou Atua.”

18 Mary ni tere tonu no vanaake ki naa disaipol i aa ia ni kite i TeAriki. A ia ni hakaea ake hoki naa taratara TeAriki ni mee ake.

Jesus e hakasura ki ana disaipol

(Mt 28.16-20; Mk 16.14-18; Lk 24.36-49)

19 Te laasuru te Hakamarolloo raa, naa disaipol naa ni hakakkutu iloto te hare

tokotasi ka puipui naa tootoka laatou, i laatou koi nnoho mattaku i naa hakamau naa Jew. Saaita naa lokoi Jesus kutuu iloto laatou. Jesus ki mee ake, “Kootou nnoho ma te laaoi.”²⁰ Teenaa ki huri atu ana rima ma tana kaumanava ki laatou. Ana disaipol naa ni fiafia i te kkite ana laatou i Jesus.²¹ Jesus ki mee ake hoki, “Kootou nnoho ma te laaoi. Nau ni heunatia mai taku Tamana, peelaa hoki, kootou e heunatia a nau.”²² Teenaa ki maanava atu tana soromatani ki laatou ka mee ake peelaa, “Too TeAitu Tapu.”²³ Ki mee kootou e ffana naa haisara naa tama, teenaa naa haisara naa tama naa hoki ma ki hanaa TeAtua. Aa ki mee kootou see ffana naa haisara laatou, TeAtua hoki ma ki see hanaa a Ia naa haisara laatou.”[✠]

Jesus ma Thomas

²⁴ Te disaipol tokotasi i te taka sinahuru maa ttakarua disaipol Jesus raa ko Thomas (e ttapa ma ko te Maasana). A ia ni see noho ma naa disaipol raa i te saaita Jesus ni hakasura ki laatou.²⁵ Naa disaipol raa ni hakaari ake maa laatou ni kkite i Jesus.

Tevana iaa Thomas ni mee ake peelaa ki laatou, “Ki mee nau e kite i naa ponga naa hao i ana rima ka taaohi nau tana kaumanava ni urumakkina raa, teenaa nau ma ki iloa maa ia ni masike i te mate maaoni.”

²⁶ I te Hakamarolloo imuri raa, naa disaipol raa ni hakakkutu hoki i hare. Teenaa Thomas e noho i laatou. Niaaina maa naa tootoka te hare laatou naa ni puipui hakkaatoa raa,

✠ **20.23** Mt 16.19; 18.18

Jesus ni hanake no tuu iloto laatou no mee ake, “Kootou nnoho ma telaaoi.”²⁷ Teenaa ki mee ake Ia ki Thomas, “Tuku mai too mataarima i te kina nei, aa koe ku ttoka ki aku rima; aa teenaa, haaroo mai too rima no paa i taku kaumanava. Koe ki see mamaanatu tammaki. Koe ki iloa maa teenei ko nau!”

²⁸ Teenaa ki mee ake Thomas, “Koe ko taku Ariki ma taku Atua!”

²⁹ Jesus ki mee ake, “Teenei koe ku iloa maa nau ku masike i te mate i aa koe ku kite iaa nau? Naa tama ni see kkite iaa nau aa laatou iaa e illoa koi maa nau ku oti te masike i te mate raa, naa tama naa ma ki hakahiahiaria TeAtua.”

Te hakataakoto te laupepa John e sissii nei

³⁰ Jesus ni hakasura hoki aaraa mahi TeAtua e tammaki ka kkite ana disaipol, tevana iaa see sissia iloto te laupepa nei. ³¹ Naa vana nei iaa ni sissia iloto te laupepa nei ki illoa kootou maa Jesus maaoni ko te Mesaea, te Tama TeAtua. Teenaa kootou ma ki ora i kootou e illoa i naa mahi tana inoa.

21

Jesus e hakasura ki te takahitu disaipol

¹ Kimuri raa, Jesus ni hakasura hoki ki ana disaipol raa i tai te Namu Galilee. A Ia ni hakasura ake peenei. ² Naa disaipol ni nnoho i te kina naa ko Simon Peter, Thomas (e ttapa ma ko te Maasana), Nathaniel (te tama te matakaaina Kana), takarua tama Sebedii, aa telaa takarua disaipol hoki. ³ Simon Peter ni mee ake ki laatou, “Nau ku hano no puipui.”[☆]

☆ 21.3 Lk 5.5

Teena ki mee ake naa tama naa, “Taatau ki oo hakapaa.” Naa tama raa ni massike no kkake i te poti raa no aro no puipui. Tevana iaa laatou ni seai iloo se ika ni lavaa i te poo naa hakkaatoa.

⁴ I te tahaata raa, Jesus ni tuu ake i uta laatou. Seai iloo se tama i naa tama naa ni mate i Jesus.

⁵ Teena ki kannaa Jesus ki laatou, “Aku soa. Kootou e hai ika ni ppui?”

Teena ki mee ake naa tama naa, “Seai iloo”

⁶ A Ia ki mee ake, “Pesi te kupena kootou naa i te vasi hakamaatau te poti, ki lavaa ni ika maa kootou.” Teena ki pesi laatou kupena naa no hainattaa laatou te ffuti ake ki aruna, i te kupena raa ku pii te ika.✧

⁷ Te disaipol e llee ai te manava Jesus raa ki mee ake ki Peter, “Teena ko TeAriki!” Saaita Peter ni lono maa teelaa ko TeAriki raa, a ia ni hakao tana kkahu (i tana kkahu naa ni ffana) no sepu ki loto ttai no kkau ki uta.

⁸ Aaraa disaipol raa iaa ni aro ake te poti laatou raa ki uta no ffuti ake laatou kupena e pii te ika. Te kina laatou ni tautau raa see mmao ki uta, e noto naa sekumi e rima. ⁹ Saaita laatou nittae ki uta raa, laatou ni kkite naa ika ma naa haraoa e mmoe i aruna te taeahi e mallaa. ¹⁰ Teena ki mee ake Jesus ki laatou, “Toomai ni ika i naa ika kootou ni ppui.”

¹¹ Simon Peter ni hano no kake ki te poti raa no ffuti ake te kupena raa ki uta. Te kupena naa e pii i naa ika e llasi. Laatou ni lavaa naa ika laatou elau maa te mataarima, ma naa ika e toru. Niaaina maa te kupena naa ni pii raa, te kupena naa ni see lavaa te masae. ¹² Teena

✧ 21.6 Lk 5.6

ki mee ake Jesus ki laatou, “Kootou oomai no kkai.” Naa tama naa ni mattaku te vasiri ake maa ia ko ai, i laatou e illoa maa ia ko TeAriki.
¹³ Teenaa ki hanake Jesus no too te haraoa ma naa pukunohi naa ika raa no kauake ki laatou.

¹⁴ Teenei ko te ttoru naa saaita Jesus ni hakasura ki ana disaipol imuri tana masike mai ana i te mate.

Jesus ma Peter

¹⁵ Saaita laatou ni oti te kkai raa, Jesus ki vasiri ake ki Simon Peter, “Simon, te tama John, too laaoi i aa nau nei e ttoe are i te laaoi naa tama nei iaa nau?”

Peter ki hakaaha ake, “Uee, TeAriki. Koe e iloa maa nau e laaoi iaa koe.”

Jesus ki mee ake, “Roorosi i aku sipsip.”

¹⁶ Jesus ki ttao atu no vasiri hoki, “Simon, ttama John, koe e laaoi iaa nau?”

Peter ki hakaaha ake hoki, “Uee, TeAriki. Koe e iloa maa nau e laaoi iaa koe.”

Jesus ki mee ake, “Roorosi i aku sipsip.”

¹⁷ Jesus ki ttao atu tana toru, “Simon, ttama John, koe e laaoi iaa nau?”

Peter ni sopo tana manava i teenei ko te ttoru naa saaita Jesus e vasiri kiaa ia. Teenaa ki mee ake ia peelaa ki Jesus, “TeAriki, koe e iloa i te kau vana hakkaatoa. Koe e iloa maa nau e laaoi iaa koe.”

Teenaa ki mee ake Jesus, “Roorosi i aku sipsip. ¹⁸ Nau e taratara atu maaoni. Too saaita ni tipu ake raa, koe ni tara too maro sokkoe ka sasare ki oo kina e hiihai. Tevana iaa too saaita ku matua raa, telaa tama ma ki hakatara atu too maro ka hakattaki koe

ki oo kina see hiihai maa koe e hano.” 19 Jesus e taratara peenei ki hakaari maa te tiputipu te mate Peter raa ma ki huri ake naa mahi TeAtua. Teenaa ki mee ake Jesus kiaa ia, “Tautari mai kiaa nau.”

Jesus ma telaa disaipol

20 Peter ni hakatahuri no kite i te tama e llee ai te manava Jesus raa e sare ake vaamuri laaua. Teenaa ko te disaipol ni hakapare ki Jesus i te poo laatou nikkai no vasiri ake ma ko ai te tama i laatou ma ki hakaari ake Jesus ki naa hakamau naa Jew.☆ 21 Saaita Peter ni kite i te tama naa raa, vasiri ake iloo ia ki Jesus, “TeAriki, ai ttama nei?”

22 Jesus ki mee ake, “Ki mee nau e hiihai maa ia ki ora hakaoti no tae ki taku sao ma ki au, te mee naa e aa iaa koe? Koe ki tautari mai kiaa nau.”

23 Teenaa ki tere te taratara raa vaaroto naa tama e tautari i Jesus ma te disaipol nei ma ki see mate. Tevana iaa Jesus ni see vana maa ttama nei ma ki see mate. A ia ni taratara peelaa, “Ki mee nau e hiihai maa ia ki ora hakaoti no tae ki taku sao ma ki au, te mee naa e aa iaa koe?”

24 Teenaa ko te disaipol e taratara atu naa taratara nei, te tama hoki ni sissii naa taratara nei i te laupepa nei. Taatou e illoa maa ana taratara nei ni taratara maaoni.

Naa taratara hakaoti

25 Jesus ni mee te lopo vana i tana sao ni noho i te maarama nei. Ki mee ana vana hakkaotoa ni mee raa e hakatuuria ki loto naa laupepa raa, nau e maanatu maa

☆ 21.20 Jn 13.25

JOHN 21:25

ci

JOHN 21:25

te maarama nei ma ki see ssao i te lopo laupepa
ma ki takkoto ai naa taratara naa.

Na Taratara TeAtua i naa taratara Takuu
The New Testament in the Takuu language of North
Solomons Province, Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Takuu long Niugini

Copyright © 2009 Translation Committee of Takuu, Mortlock Community

Language: Takuu

Translation by: Translation Committee of Takuu, Mortlock Community

Contributor: Isles of the Sea

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-04-15

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 13 Dec 2023

78ef068e-b7cb-5f13-bf46-55a4db12e0f1